

MORDECAİ M. KAPLAN'IN YENİDEN YAPILANMACI YAHUDİLİĞİ GELİŞTİRMEDEKİ METODU VE TEMEL ESASLARI*

İbrahim Ethem AYDIN¹

Öz

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, XX. yüzyılda Amerika'da ortaya çıkmış bir dini harekettir. Hareketin fikir babası ve kurucusu Yahudi bilgin ve filozof Mordecai Menahem Kaplan (1881-1983)'dir. Kaplan'ın temel amacı modernite karşısında yok olma tehlikesi altında olan Amerika'daki Yahudi toplumunun varlığını korumaktır. Ona göre Yahudi toplumu olmadan Yahudilik ayakta kalmaz. Temel ilkeleri ve metodu Kaplan tarafından belirlenen Yeniden Yapılanmacı anlayışa göre, Yahudilik salt bir din değil, zamanla gelişen bir medeniyettir. Yahudiliği bir yaşam şekli olarak kabul eden bu anlayışın merkezinde medeniyet kavramı yer alır. Başta din olmak üzere Yahudi kültürünü oluşturan Yahudi tarihi, dili, edebiyatı, sanatı, sosyal yapısı, estetik ve ahlaki değerleri bu kavrama göre şekillenmiştir. Din sosyal bir fenomen olarak Yahudiliğin enerji kaynağı olduğu için Yahudi medeniyetinin en önemli unsurudur. Kaplan'a göre Yahudiliğin Amerika'da hayatta kalması için Yahudilerin Amerikan medeniyetine ayak uydurması gerekmektedir. Yahudi toplumu hem Yahudi hem de Amerikan medeniyetinde yaşamayı öğrenmelidir. Kaplan metot olarak Yahudi geleneğini çağın yaşam şartlarına göre yeniden değerlendirmeyi modern akla uyan mirasın alınmasını gerisininin atılmasını önermiştir.

Anahtar Kelime: : Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, Mordecai M. Kaplan, medeniyet, din, yeniden değerlendirme.

* Bu makale Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalında 06/12/2019 tarihinde kabul edilen "Mordecai Menahem Kaplan ve Yahudilikte Yeniden Yapılanma Hareketi" başlıklı tezden üretilmiştir.

¹Dr. Öğr., MEB, Elazığ Koloğlu Anadolu Lisesi, ethemaydin47@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9879-2549.

MORDECAI M. KAPLAN'S METHOD AND BASIC PRINCIPLES ON DEVELOPING OF RECONSTRUCTIONIST JUDAISM

Abstract

Reconstructionist Judaism is a religious movement that emerged in America in the XXth century. The movement's originator and founder is Mordecai M. Kaplan (1881-1983) who is Jewish scholar and philosopher. Mordecai's main goal is to preserve the existence of the Jewish community in America, which is in danger of extinction in the face of modernity. According to him Judaism cannot exist without the Jewish people. For Reconstructionist Judaism understanding, which is its basic principles and method is appointed by Mordecai, Judaism is not just a religion, but a evolving religious civilization over time. At the exact center of this understanding, which accepts Judaism as a way of life, is placed the concept of civilization. Jewish history, language, literature, art, social structure, aesthetics and moral values that make up Jewish culture, especially religion, are shaped according to this concept. Religion as a social phenomenon is the energy source of Judaism. Therefore, it is the most important element of Jewish civilization. For Kaplan, Jews must keep up with American civilization so that Judaism is surviving in America. The Jewish community must learn to live in both Jewish and American civilization. As a method, Kaplan proposed to reevaluate the Jewish tradition according to the living conditions of the era, to receive the heritage that fits the modern mind, and to discard the rest.

Keywords: Reconstructionist Judaism, Mordecai M. Kaplan, civilization, religion, revaluation.

GİRİŞ

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Yahudi din bilgini, eğitimci ve filozofu Mordecai Menahem Kaplan'ın (1881-1983) öğretilerinden doğup gelişen bir harekettir. Bu hareketin önde gelen entelektüellerinin Yeniden Yapılanmacılığın ideolojisi ve inançları konusunda fikir birliği içinde olmadıklarını söyleyebiliriz. Bu çalışmada Kaplan'ın hareketin kurucusu olması hasebiyle, onun dünya görüşü ve düşünceleri merkeze alınarak Yeniden Yapılanmacı Hareketin metodu ve temel esasları açıklanacaktır. Kaplan, Yahudiliğin içini farklı dinamiklerle doldurarak onu alışlagelen tanımlardan başka bir şekilde tasavvur etmiştir. Ona göre Yahudilik sadece bir din değil; her çağda değişip gelişen bir medeniyettir. 1881'de Litvanya'da bir Ortodoks Yahudi ailesi içinde dünyaya gelen Kaplan, 1889'da ailesiyle birlikte Amerika'ya göç etmiş ve New York'a yerleşmiştir. Eğitimine bir haham olan babasından Talmud derslerini alarak başlamış, ilköğretimini Yeshivat Etz Chaim adındaki ilkokulda tamamlamıştır. Akabinde 1893'ten itibaren Muhafazakâr (Conservative) Yahudiliğin haham yetiştiren eğitim kurumu The Jewish Theological Seminary (JTS) (Yahudi Teoloji Okulu)'ye devam etmiş ve 1902'de rabbi (haham) unvanını alarak 1903'te Kehilath Jeshurun adındaki Ortodoks Yahudi cemaatinin haham vekili olmuştur. JTS'ye

devam ederken, 1895'te lisans eğitimine başladığı New York City College'den 1900'de mezun olmuş ve aynı yılda Columbia Üniversitesinde master programına başlamıştır. Burada felsefe ve sosyoloji alanında çalışmalar yapmış ve pragmatist felsefenin önde gelen filozoflarından İngiliz Henry Sidgwick'in (1838-1900) etik anlayışı hakkındaki teziyle 1905 yılında master derecesi almıştır. 1908'de Lena Rubin ile evlenmiş ve balayı için gittiği Avrupa seyahatinde, Rabbi Isaac Jacob Reines'ten (1839-1915) smicha denilen geleneksel rabbinik icazetini almış ve dönüşünde Kehilath Jeshurun cemaatindeki görevinden istifa etmiştir. 1909'da JTS'ye bağlı öğretmen yetiştiren bir kurum olan The Teachers Institute (Öğretmen Okulu)'na yönetici olarak atanmıştır. 1915 yılından itibaren Yahudiliği yeniden tanımlama ve Yahudiliğin geleceğini konu edinen yazılarını The Menorah Journal adlı dergide yayımlamaya başlamıştır. Aynı yıl "Bir medeniyet olarak Yahudilik anlayışıyla" örtüşen New York Jewish Center'i kurma çalışmalarını yürütmüş ve burayı sadece bir sinagog olarak değil; Yahudi yaşam merkezi olarak tasarlamıştır. Tasarladığı Yahudilik anlayışına uygun bir merkez oluşturma idealini Jewish Center'de gerçekleştiremeyeceğine kanaat getiren Kaplan, buradan ayrılmış ve 1922'de The Society for the Advancement of Judaism (SAJ) (Yahudiliği Geliştirme Topluluğu) adıyla yeni bir Yahudi yaşam merkezi kumuştur. Aynı yıl Yahudilik tarihinde ilk kez büyük kızı Judith için Yahudilikte kız çocuklarının yetişkinliğe geçişi ve Tora'nın emirlerini üstlenme merasimi olan bat mitzvah töreni düzenlemiştir. 1929'de JTS tarafından kendisine fahri doktora derecesi verilen Kaplan, 1934'te Yeniden Yapılanmacılığın bir hareket olarak ortaya çıkmasına temel oluşturan, Yahudi yaşamının yeniden yapılanması için adeta Yahudilere bir çağrı hüviyeti taşıyan, Amerika Yahudi düşünce tarihinde bir klasik haline gelen "Judaism as a Civilization: Toward a Reconstruction of American-Jewish Life (Bir Medeniyet Olarak Yahudilik: Amerikan Yahudi Yaşamının Yeniden Yapılanmasına Doğru)" adlı ilk kitabını yayımlamıştır. 1935'te Kaplan arkadaşları ile birlikte geniş kesimlerine felsefesini açıklayıp anlatmak için Reconstructionist adıyla bir dergi çıkarmaya başlamıştır. 1937 ile 1939 yılları arasında araştırmalar yapmak üzere Kudüs'te The Hebrew University'de çalışmıştır. 1940'ta Kaplan'ın önerdiği yeniden yapılanma programını daha aktif yürütmek amacıyla Jewish Reconstruction Foundation (JRF)'ı kurulmuştur. 1941'da Kaplan, Yeniden Yapılanmacı Hareketin önde gelen diğer iki ismi Rabbi Ira Eisenstein (1901-2001) ve Rabbi Eugene Kohn (1887-1977) ile birlikte The New Haggadah for the Pesah Seder ve 1945'te "Reconstructionist Sabbath Prayer Book" adıyla iki yeni dua kitabı yayımlamıştır. Bu kitaplarının yayınlanması muhafazakâr ve Ortodoks Yahudiler arasında tepki ile karşılanmış ve Kaplan The Union of Orthodox Rabbis of

the United States and Canada (ABD ve Kanada Ortodoks Hahamlar Birliği) tarafından heretik yani din dışı ilan edilmiştir. Yine 1945'te Kaplan, Teachers İnstitute'nin dekanlığından ayrılmış ve arkadaşları ile Yeniden Yapılanmacı Hareket bünyesinde yer alan sinagog ve derneklerden oluşan Reconstructionist Federation of Congregations (RFC) (Yeniden Yapılanmacı Topluluklar Federasyonu)'ı kurmuştur. Bu kurumun 1961'de ismi, The Federation of Reconstructionist Congregations and Fellowships (FRCF) (Yeniden Yapılanmacı Topluluklar ve Dernekler Federasyonu) olarak değiştirilmiştir. Kaplan, 1963'te JTS'den emekli olmuş ve yeni bir haham okulunu kurma çalışmalarına başlamıştır. 1968'de ilk başkanı Ira Einstein yönetiminde The Reconstructionist Rabbinical College (RRC) (Yeniden Yapılanmacı Haham Koleji) Philadelphia'da eğitim-öğretim faaliyetine başlamıştır. Kaplan bu okulda uygulanmak üzere Yeniden Yapılanmacı felsefeyi yansıtan yeni bir müfredat hazırlamış ve 1983'de ölene kadar burada çalışmalarını sürdürmüştür (Aydın, 2020, s. 11-40; Cohen vd., 2007, s. 776-777; Gurock & Schaster, 1997, s. 11-156; Libowitz, 1983, s. 1-137; Scult, 1994, s.19-363; Scult, 2001, s.45-55).

XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Kaplan'ın fikir ve eylemleriyle ortaya çıkan ve gelişen Yeniden Yapılanma Hareketinin temel çerçevesi ve esasları onun baş eseri olan *Judaism as a Civilization*'da anlatılmaktadır. Kaplan, kitabın ilk bölümünde Yahudiliğin Amerika'da kriz içinde bulunduğunu ve Yahudi kültürünün yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu öne sürmektedir. Ona göre geleneksel Yahudi yaşam tarzı ile modern yaşam tarzı arasındaki çatışmadan doğan bu krizin temel sebebi Yahudilerin Yahudiliği yanlış anlamaları ve tanımlamalarıdır. Onun bu krizi aşmak için attığı ilk adım, Yahudiliği yeniden anlama ve tanımlama girişimidir. Kaplan, bunu *Judaism as a Civilization* adlı eserinin önsözünde Yahudiliğin dini mirasının yarattığı yıkım ve kriz için bir çözüm ararken, Yahudiliği yeniden keşfettiğini açıkça ifade etmektedir (Kaplan, 1934, s. XIII). Geleneksel Yahudiliğin ilk olarak aydınlanma çağında (XVIII. yüzyıl) tahribata uğradığını ileri süren Kaplan'a göre krizin modern, politik, ekonomik ve ideolojik faktörleri vardır (Kaplan, 1934, s. 3-46).

Geleneksel Yahudiliğe bağlı olan Yahudiler, XVIII. yüzyıla kadar herhangi bir ciddi sorun yaşamazken, modernizmin etkisiyle değişen dünyanın yeni şartlarına intibak etmede bir takım problemlerle karşılaşmışlar ve inançları hakkında bazı sorgulamalar yapmışlardır. XIX. yüzyılın başlarından itibaren geleneksel Ortodoks inançlarına bağlı Yahudiler için yaşamak ve varlıklarını korumak daha çok zorlaşmıştır. Aydınlanma çağının getirdiği modern anlayış, siyasal özgürlük, sanayi ve teknoloji devrimi geleneksel Yahudi inançlarında tahribat

yaratmış; Yahudilerin yaşamında ve geleneksel Yahudi yaşam tarzında radikal değişikliklere yol açmıştır. Yahudiler 1800'lerden önce hangi ülkede olursa olsun otonom bir şekilde Yahudi hukuk kurallarına göre yaşamışlardır. Yahudi toplumunu oluşturan bireyler belli norm ve hukuk kurallarının yürürlükte olduğu bir Yahudi toplumu içinde dünyaya gelmekte ve sosyal, iktisadi, eğitim ve kültürel ihtiyaçları o toplum tarafından karşılanmaktaydı. Bu yüzden Yahudi bireyin adeta o toplumun üyesi olarak yaşamaktan başka bir seçeneği yoktu. Diğer taraftan Yahudileri kuşatan çevre kültürlerin de temel kavramlara bakış açıları geleneksel Yahudilikten çok farklı değildi. Modernizm öncesi kültürler birçok konuda ortak paydada birleştirmişlerdi. Örneğin vahyedilmiş kutsal metinlere inanma, ilahi vahiyle sunulan bir yaşam tarzını benimseme, dinin üstünlüğünü ve din adamlarının otoritesini tanıma gibi konular geleneksel Yahudiliğin modernizm öncesi kültürler ile paylaştığı müşterek inançlardır. Ayrıca, insanları ödüllendirmek ve cezalandırmak için olağanüstü bir şekilde müdahil olan bir Tanrı'nın varlığını kabul etme ve bir kişinin bu dünyada yaptıklarının karşılığını ahiret hayatında bulacağını varsayması da bu inançlar arasında sayılabilir. Bu noktada modernizmin bütün dini kültürler için bir kırılma anı olduğunu söylemek mümkündür. Geleneksel Yahudiliğin modernizmle teması sonucu ortaya çıkan kırılma, modernitenin neden olduğu Yahudi krizi olarak tezahür etmiştir. Bu gelişmeyi ilk fark edenlerden biri olan Kaplan'a göre bu kriz, modern dönemde ortaya çıkan yeni sosyal ve kültürel şartların doğal bir sonucudur. XIX. yüzyıldan itibaren Yahudiler sosyal olarak yaşadıkları ülkelerdeki bireyler olarak kendilerine yurttaşlık hakkını sağlayan siyasal özgürlüğü tecrübe etmişlerdi. Bu tecrübe atalarının yaşamadığı yeni bir durumdu. Bu sayede kendilerini Yahudi olarak tanımlayıp tanımlamadıklarına ve topluma Yahudi olarak nasıl katılacaklarına dair bir seçenekleri oluşmuştu. Yaşadıkları ülkenin hukuk sistemine tabii oldukları için artık Yahudi kanunları onlara hükmeden ve onları yönlendiren normlar olmaktan çıkmıştır. Bu yüzden o kanunlar bir hukuki sistem olarak işlevselliğini yitirmiştir. Ayrıca demokratik kültür de Yahudilerin geleneksel hukuk kurallarına bağlılıkları konusunda şüpheler uyandırmıştır. O halde denilebilir ki bu gelişmeler hem hukuki hem de sosyal alanda kriz yaratmıştır. Bunun yanında modern dönemde Yahudilerin içinde yaşadıkları toplumlardaki hâkim dünya görüşü de artık geleneksel Yahudi öğretilerine destek vermemiştir. Modern bilimlerdeki gelişmeler ve bilhassa doğal olayları nedensellik ilkesine göre açıklama eğilimi, doğaüstü temellere dayanan geleneksel Yahudi inancının etkisini ve geçerliliğini adeta yok etmiştir. Modern dönemde bireyin özgürlüğü ve seçme hakkının hâkim konuma gelmesi, bireysel otonomiye üstün duruma getirmiştir. Bireyin bu yeni statüsü ilahi

emirlere ve toplumsal normlara uymayı önceleyen geleneksel dini ve ahlaki anlayışla çatışmıştır. Bu da modernitenin geleneksel Yahudilik inancında meydana getirdiği bir krizdir. Modernitenin temel göstergelerinden biri olan seküler yaklaşım, Tanrı'nın varlığıyla ilgili birçok geleneksel dini öğretiyi akli ve mantıki yollarla geçersiz hale getirmiştir (Staub, 2005, s. 2251). Kaplan'a göre bütün bu sebeplerden dolayı "XIX. yüzyıla kadar Yahudilik Yahudiler için bir imtiyaz vesilesi iken; bu yüzyılın başından itibaren bir yük haline gelmiştir"(Kaplan, 1934, s. 3).

Kaplan, Amerikan Yahudiliğinde hâlihazırda var olan Reformist, Neo-Ortodoks ve Muhafazakâr Yahudi mezhep ve eğilimlerinin bu krize karşı çözüm üretemediklerini ve çağdaş Yahudilerin ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirtmektedir. Onun için çağdaş Yahudilerin karşılaştığı temel sorun modern dünyanın şartlarına uyum sağlamaktır. Ona göre çağdaş Yahudi birey, modern zamanda Yahudi yaşamını daha anlamlı ve değerli hale getirmek için yeni bir dini yaşam konseptine ihtiyaç duymaktadır. Yahudiliği modern şartlar altında yeniden manevi, ahlaki ve kültürel zenginliğin kaynağı haline getirmek için Kaplan, Yeniden Yapılanmacı felsefe ve programı önermektedir (Alper, 1954, s. 12-13). Burada onun önerdiği Yeniden Yapılanmacı Yahudi anlayışın metot ve temel esasları incelenecektir.

1. KAPLAN'IN YAHUDİLİKTE YENİDEN YAPILANMA METODU

Modern dönemlerde hem bireysel hem de toplumsal ölçekte Yahudi varlığının tehlike altında olduğunu fark eden Kaplan, bunun için Yahudileri uyarmaya başlamıştır. O, tehlikeyi bertaraf etmek ve hem Yahudiliği hem de Yahudilerin varlığını korumak amacıyla içinde yaşadığı toplumu harekete geçmeye davet etmiştir. Ona göre anti-semitizm, tehlikenin sadece görünen somut ve küçük kısmını oluşturduğu için Yahudilerin yalnızca anti-semitizm ile mücadele etmeleri yeterli değildir. Yahudi varlığı için asıl büyük tehlike Yahudi kolektif bilincinin yok olmaya başlamasıdır. Kaplan için açık bir şekilde görünmeyen ancak Yahudi toplumunu içten içe kemiren bu gizli tehlike, Yahudilerin geleceği için bir tehdit oluşturmaktadır. Çünkü Yahudilerin varoluş mücadelesi biyolojik ve fiziksel boyutundan ziyade ruhsal boyuttur. Daha somut bir ifadeyle bu tehlike Yahudilerin Yahudi kimliklerini ve karakterlerini kaybetmeleriyle ilgilidir. Bu yüzden de Kaplan, modern dönem Yahudileri için anlamlı bir Yahudi kimliği oluşturma çabasıdadır. Bu amacı hem metot hem de içerik bakımından gerçekleştirmek için başta Judaism as a Civilization olmak üzere eserlerinin büyük bir kısmını bu mevzuya ayırmıştır. Ona göre Yahudilik modernitenin ışığı altında modern yaşama uygun hale gelirse Yahudilik çöküşten kurtulabilir (Waxman, 2010, s. 47-48).

Modern dönemin başlangıcından beri Yahudilerin geleneksel yaşam tarzı ile modern yaşam tarzı arasında sıkışıp kaldıklarını düşünen Kaplan, özellikle XX. yüzyılda Amerikan Yahudiliğinin karşılaştığı güçlüklerle nasıl cevap verilmesi gerektiği üzerinde düşünmüş ve Yahudiliğin yaşadığı kriz ile ilgili çözümlere odaklanmıştır. Amerika'daki Yahudi yaşamının geleneksel ihtilaflarla bölünmüş olduğunu, geleneksel yaşam tarzının Yahudi toplumundaki birçok bireyin ilgisini çekmediğini ve bu yüzden de Yahudiliğin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını gözlemleyen Kaplan, bunun sebebini büyük ölçüde bozulan inançlara bağlamıştır. O, krizin üstesinden gelmek için “Yahudiliği Yeniden Yapılandırma” adıyla bir programı ileri sürmüştür. Kaplan, teolojik ve pratik yaşam ile ilgili öğretisinin temellerini oluştururken, ilk olarak Yahudilikteki temel kavramların yeniden yapılandırılması gerektiğini ısrarla belirtmiş ve bu yüzden yeniden yapılanma programını, “nihai belirleyici faktör” olarak adlandırmıştır (Kaplan, 1934, s. 80). Bu programda Yahudiliği ve Yahudi toplumunu modern aklın ve bilimin araçlarıyla savunmaya çalışmıştır. Onun amacı modern yaşam şekli ile geleneksel Yahudi yaşam şekli arasında çatışma ve çelişkiler yaşayan Amerikan Yahudilerine yeni bir seçenek sunarak iki yaşam şeklinin uzlaşabilir olduğunu göstermektir.

Kaplan, Yahudiliğin varlığını sürdürmesi için yeni bir program oluşturmayı ve onunla ilgili planlama yapmayı gerekli görmüştür. O, Yahudilerin tarih boyunca hiçbir zaman modern dönemlerdeki kadar düşünce ve fikir üretmeye ihtiyaç duymadıklarını vurgulamıştır. Amerikan yaşam tarzına uygun bir Yahudilik anlayışını ve programını tasarlamaya çalışan Kaplan'ın ortaya koyduğu “bir medeniyet olarak Yahudilik” telakkisi toplumun eğilimlerini ve hassasiyetlerini dikkate alan bir yaklaşım sergilemiştir. Bu yüzden oluşturulacak programda uygulanabilecek metod belli başlı bazı nitelikler taşınmalıdır. Bu programın temeli bir bakıma gelenek ile yüzleşmeye dayanmalıdır. Kaplan, geleneği asla reddetmez; ancak geleneğin de tartışmasız genel geçer bir otorite olmasını da kabul etmez. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi içinde olduğu Yahudi neslinin geleneğin baskıcı otoritesinden kaçma eğilimidir (Prell, 2006, s. 161). Kaplan'a göre gelenek, insanın modern yaşamındaki kültürel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir (Kaplan, 1970, s. 121). Bu bağlamda Yeniden Yapılanmacılık geçmişin birikimine ve geleneğin bıraktığı kalıntılara karşı değildir. Tam tersine bu hareketin amacı Yahudi toplumunun gelenekle özdeşleşme iradesini diri tutmaktır. Buna göre hareket, geçmişi incelemeyi ve ondan yararlanmayı bir mecburiyet olarak değil; bir seçim meselesi olarak görmektedir. Kaplan'ın veciz ifadesiyle “geçmişe bakmak bir zorunluluk değil; bir tercihtir” (Cohn-Sherbok, 1996, s. 140). Kaplan, bu ifadeye şöyle açıklık getirmektedir: “Geçmişin tecrübelerinden faydalanmak mümkündür. Geçmiş

tecrübelerin yardımıyla geleneksel öğretiler ve pratiklerde kastedilen anlamlar açığa çıkarılabilir. Geçmiş çağlardaki bir dini düşünceyi yeniden değerlendirmek için öncelikle o düşünceyi ait olduğu total durumun ışığında incelenmesi gerekir. Herhangi bir metnin yazarının düşünce dünyasına zihinsel empati yoluyla girilmeli, onların tecrübeleri ve dünya görüşleri yoluyla metinde vurgulanan içeriğin onlar için ne anlam geldiği anlamaya çalışılmalıdır. Sonra, zaman içerisinde ortaya çıkan değişiklikler dikkate alınmalı ve bu değişikliklerin dini düşünce ve kavram üzerindeki etkileri araştırılmalıdır. Bu değişikliklerin orijinal dini fikri ve kavramı geçersiz hale getirmesi ihtimal dâhilindedir” (Kaplan, 1994, s. 7).

Kaplan’a göre yeniden yapılanma programının esası, öncelikle Yahudilerin Yahudi olarak hayatta kalma arzularına ilham veren bir muhtevaya dayanmalıdır. Böyle bir muhtevayla Yahudilerin kendilerini ifade etmelerine imkân tanıyan bir metot oluşturulmalıdır. Bu, modern zamanların zorluklarının her aşamasını göz önünde bulunduran ve Yahudi’nin Yahudilikten kaçma dürtüsüne karşı koyacak bir programın formülasyonunu gerektirir. Ayrıca, ortalama bir Yahudi bireyin ruhsal problemlerini çözmesini sağlayarak, onun kendisini gerçekleştirmesini mümkün kılacak bir program olmalıdır. Kaplan’a göre, problemin çözümünde ilerleme kaydetmek için Yahudiliğin hayat felsefesini bir bütün olarak formüle etmek gerekir. Bundan başka Yahudi varlığının devamı için Yahudi toplumunun varoluş mücadelesinde en azından göze çarpan gerçekleri ve faktörleri göz önünde bulundurmaktır şarttır. O, programın Yahudiliğin hayat felsefesini, Yahudilerin tecrübe ve ihtiyaçlarını, Yahudi toplumun farklılıklarını, geçmişini ve geleceğini, dinsel vaatlerini, farklı deneyimleri ve eğilimleri arasındaki yapısal bağı ortaya koyan bir anlayışa dayanmasını gerekli görmektedir (Kaplan, 1934, s. 84).

Yahudiliği tüm dinamikleriyle birlikte tasavvur eden Kaplan, Yeniden Yapılanmacı anlayışın biri genel diğeri özel olmak üzere iki yönlü bir program sunduğunu belirtmektedir. Genel program bağlılıklarına, mensubiyetlerine ve düşüncelerine bakılmaksızın tüm Yahudileri kapsamayı hedeflemektedir. Bu program Yahudi toplumun Yahudilik bilincini canlandırmayı tasarlamaktadır. Kısaca Yahudi yaşamın varlığını, esasını, muhtevasını ve zenginliğini ortaya koymak programın özünü oluşturmaktadır. Çünkü Yahudilerin tarih boyunca biriktirdiği kültürel, ahlaki ve manevi mirasının yeniden canlandırılmasına ihtiyaç vardır. Kaplan’a göre Yahudi yaşamını daha anlamlı, canlı ve ilgi çekici hale getirmenin yolu bu birikimi yeniden gözden geçirip onu faal hale getirmekten geçer. İkincisi olan özel program, Yahudi mirasıyla

İlgili mevcut yorumları entelektüel ve duygusal yönden tatmin edici bulmayanlara yöneliktir. Bu program Yahudi geleneği ve yaşam tarzının Batı medeniyetinin temel ilke ve kavramlarıyla tutarlı bir şekilde uyumlu hale getirmeye çalışanlar için bilimsel bir şekilde rehberlik etmeyi amaçlamaktadır (Kaplan, 1981, s. XVIII).

Yeniden Yapılanmacı yaklaşım, Yahudi varlığının devam etmesi için modern dönemde yaşayan Yahudilere bir takım yükümlülükler getirmiştir. Yahudiliği geliştirip güçlendirmek için modern Yahudilerin yapmakla sorumlu olduğu şey, çağdaş medeniyet ve kültürün olumlu özelliklerini, Yahudi mirasının en önemli değerleriyle kaynaştırmaktır (Cohn-Sherbok, 1996, s. 141). Yahudiler, Yahudiliğe ilişkin olarak hem yaptıklarının hem de yapmadıklarının sonuçları bakımından bir sorumluluk taşımaktadırlar. Kaplan'a göre şu anda Yahudiler için en önde gelen görev, Yahudiliğin geleceğini planlama işi üzerine eğilmektir. Bütün bu sorumlulukları yerine getirmek için Yahudiler temel sorunlarını yeniden tartışmaya açmak zorundadırlar. Ancak bu sorunları gündeme getirip tartışmak Yahudiler için kolay olmayacaktır. Problemleri özgürce tartışmaktan korkup kendilerine güvenmezlerse ve o sorunları konuşmadan bir köşeye çekilip sessizce dururlarsa hem kendilerine olan güveni yitirecek hem de kendilerine olan saygılarını da kaybedeceklerdir. Ancak tüm Yahudilerin herhangi bir plan ve program üzerinde uzlaşmaya varmalarını varsaymak da doğru değildir. Böyle bir şeyi beklemek gerçeklerle örtüşmez. Kaplan'a göre programda esas olan şey, Yahudi yaşamının tamamını kapsamalı ve Yahudiliğin cari olan her anlayışına cevap veren bir konseptte olmalıdır. Kısaca Yahudiliğin hâlihazırda var olan yorumlarıyla örtüşen bir program oluşturulmalıdır (Kaplan, 1934, s. 85).

Kaplan'a göre rasyonel Yahudi tipi, açık ve seçik düşünce üzerinde ısrar etmelidir. O, bir Yahudi entelektüelin her alanda olduğu gibi dinde de ne kastettiğini ve neyi kastetmediğini ifade etmesi gerektiğine inanmaktadır (Kaplan, 1981, s. 226). Kaplan, bir Yahudi aydın olarak, bu açıklığı Yahudiliğin geçmişini değerlendirmede de göstermekte; Yahudiliğin geçmişini inkâr etmemekte, ancak geçmişin ölçüleri, şimdiki zamanda yanlışlığa yol açıyorsa onlara bağlı kalınmaması gerektiğini belirtmektedir (Kaplan, 1981, s. 382). Zira yukarıda da belirtildiği gibi geçmişin birikimine bakmak bir zorunluluk değil, sadece bir tercihtir. Kaplan için din, modern zamanda da varlığını koruyorsa bunu geçirmiş olduğu dönüşüme borçludur. Çünkü yaşamla organik bir bağı olan din, insanın yaşamı değiştikçe o da onunla birlikte değişime uğramalıdır. Bunun için de günümüzde ihtiyaçlara ve toplumsal hedeflere karşılık verecek yeni tekniklere gereksinim vardır. Ona göre geçmişte Yahudilerin varlıklarını korumaları veya Yahudi yaşam tarzını sürdürmeleri tesadüfen olmuştur. Eskiden Yahudiler

bir kutsal metnin ya da ritüelin orijinal anlamı ile zaman içerisinde yorumcular tarafından onlara verilen anlamlar arasındaki farklılıkları görememişlerdir. Bu yüzden kendi ihtiyaç, inanç ve ideallerini atalarından onlara gelen dini gelenek içinde anlamışlardır. Böylece dini geleneği de kendi ihtiyaç, inanç ve ideallerine göre yorumlamışlardır. Kaplan, eskilerin uyguladığı bu metodu “değiştirerek değerlendirme” şeklinde çevirebileceğimiz “transvaluation” adını vermektedir. Transvaluation bir dinin veya sosyal mirasın geleneksel içeriğine anlamlar yüklemeye dayanır. Daha açık ifade edecek olursak, bu metot metin içeriğinin faili tarafından ne düşünülen ne de ima edilen bir anlamın dışında içeriğe farklı bir anlam yüklenmesiyle gerçekleşir. Dönemin bilgin ve hahamları kendi inanç ve ihtiyaçlarını önceki bilgin ve hahamlara söyletmekten ya da öncekilerin yazılarından çıkarmaktan çekinmemişlerdir. Yahudi dini geleneği bu tür yeniden değerlendirme işlemlerine sık sık maruz kalmıştır. (Kaplan, 1994, s. 2-3).

Kaplan'ın ritüel ve kavramları yeniden yorumlama çabasında belirleyici olan unsur, Yahudiliği gerçekçi ve akılcı bir yaklaşımla yorumlama arzusudur. Bu yüzden eski dönem Yahudi bilgin ve hahamların düştükleri hatalara tekrar düşmemeye özen göstermiştir. Kaplan'a göre eski çağlarda Yahudi bilgin ve hahamlar, Yahudi kültüründen bir yönüyle rahatsız olduklarında veya herhangi sorun ile karşılaştıklarında, söz konusu sorunla ilgili görüşlerini ileri sürerek sorunu o an için halletmişlerdir (Caplan, 1998, 36). Bu argüman için çeşitli deliller gösteren Kaplan'a göre peygamberler öncesi döneme ait olan ve orijinal metinde açıkça “Rab insanların sunaklarını Ona sundukları her yerde kutsayacaktır” şeklinde geçen Çıkış 20:21-24'teki cümle, İkinci Mabet Dönemi (MÖ 538-MS 70)'de “Rab insanların sunaklarını yalnızca bir yerde kutsayacaktır” şeklinde yorumlanmıştır. Onun açısından bu yorumlama, bir transvaluation yani değiştirerek yeniden değerlendirmedir. Kaplan'ın ileri sürdüğü bir diğer örnek ise Çıkış, 21:24'te geçen kutsal yasanın “göze göz, dişe diş” hükmüyle belirlenen intikam emriyle ilgili ilgilidir. Ona göre sonradan yeniden yorumlama işlemine girişen Yahudi bilgin ve hahamlar tarafından bu ifadenin kapsamı daraltılarak sadece parasal tazminata hamledilmiştir. Ona göre eskiler bunu iyi niyetle yapmış olabilirler, çünkü fikirlerin tarih boyunca geliştiğini bilmiyorlardı. Böylece bilgin veya haham için değiştirip değerlendirme, bir kavramın gerçek anlamını değil onunla ilgili fikirleri bir metin içinde okuma işlemi haline gelmiştir. Bu yüzden Kaplan, transvaluation yorumlama yaklaşımını yeterli görmemiştir. Ona göre, bu metot sayesinde Yahudilik geçmişte varlığını koruyabilmiştir. Fakat uygulanma ihtimali artık kalmadığı için bu yöntem modern dönem

Yahudileri için gerçekçi bir çözüm sunmadığı ve onların ihtiyaçlarını karşılayamadığı kanaatindedir. Kaplan'a göre modern dönem Yahudileri tarih bilincine sahip oldukları ve Tora'nın doğaüstü kökenini sorguladıkları için "transvaluation" metodu isabetli değildir. Onun açısından modern zamanlarda Yahudiliğin varlığını sürdürmesi için modern tarihsel düşünceye uyumlu ve tutarsızlıkları göz önünde bulunduran yeni bir metodu ortaya koymak gerekmektedir (Kaplan, 1994: 4-6). Kaplan bu metodu da "revaluation" (yeniden değerlendirme) olarak adlandırmaktadır. O, transvaluation yaklaşım yerine revaluation yöntemini önermektedir. Çünkü Kaplan için modern dönemlerde Yahudi inançlarını yorumlamaya yönelik girişimler modern öncesi dönemlerden farklıdır (Batnitzky, 2006, s. 91).

"Revaluation" sözcüğü Kaplan'ın geleneksel düşünceleri dışlamadan, onları aklın ve bilimin ışığında inceleyerek modern çağda anlam taşıyan kavramlara dönüştürme işlemi tanımlamak için kullandığı bir kelimedir (Rogers, 1985, s. 64). Bu bir kavramı değiştirerek ona yeni anlamlar yükleme değil; bir kavramı modern zamanın şartların ve ihtiyaçlarına göre yeniden değerlendirmedir. Kaplan'a göre yeniden değerlendirmede eskilerin düşüncelerini tekrarlamaya gerek duymaksızın, onların düşünceleri ile ilişki kurulmalı ve metni okuyan ile metnin içeriği arasında doğal bir ilişki olmalıdır (Kaplan, 1998, s. 36-37). Bu ilişkinin oluşması metne pragmatik açıdan yaklaşmayı gerektirir. Yeniden değerlendirme işleminin, modern Yahudilik için anlamlı ve yararlı bir sonucu getirmesi gerektiğine inanan Kaplan, pragmatik felsefenin ilkeleri çerçevesinde hareket etmektedir. Pragmatik metotta yazarın sözleri veya metindeki sözcükler insanların iç yaşamındaki etkileri ile ilişkilendirilir. O, pragmatik yaklaşımın statik değil; dinamik bir çaba olduğuna inanmaktadır (Kaplan, 2001, s. 62-63). Kaplan, kendisini bir fonksiyonalist olarak nitelendirse de, Scult'a göre o pragmatik aklın çerçevesi içinde düşünüp hareket etmiş ve bilhassa Amerikalı düşünür W. James'in (1842-1910) ortaya koyduğu pragmatik yaklaşımı benimsemiştir. Bu yaklaşıma göre, her bir fikir ile ilgili yorum o fikirle ilgili pratik sonuçlara göre yapılır (Scult, 1994, s. 145). Kaplan'a göre Yahudilik metafizik olmaktan ziyade tarihselci bir bakış açısıyla pragmatik açıdan değerlendirilmelidir. Yani tüm kavram ve ritüeller bireysel ve toplumsal gelişmeyi sağlamadaki yararlılıklarıyla ölçülmelidir. Yahudi toplumu statik bir Yahudi yorumuna bel bağlamamalıdır. Dolayısıyla gelenek bir kavramla ilgili belli bir yorumu dikte etmemeli; sadece o kavramla ilgili yol göstermelidir. Bu bağlamda Yahudi yaşamının odak noktasında vahyedilmiş metinler veya metafiziksel yorumlar değil, Yahudi toplumunun ihtiyaçları ve zorluklarla mücadelesi yer almalıdır (Cohen vd., 2007, s. 778). O halde, pragmatik yaklaşımın

dinamik gerçekleri elde etme özelliği Kaplan'ı fonksiyonel yorumlama yöntemine götürdüğünü söyleyebiliriz. Fonksiyonel yorumlama yönteminin esası metindeki saklı olan anlamın açık hale getirilmesi, böylece metindeki faydalı psikolojik unsurları gelenek ve bilgi yığınlarından kurtarılmasıdır (Sommer, 2006, s. 144). Yeniden yapılandırma programının metodunu fonksiyonel yorum biçimine dayandırma çabasında olan Kaplan için bu yaklaşımın tek amacı bir dini topluluğu yeniden canlandırmaktır (Magid, 2000, s. 161-163). Ona göre “Yahudileri yeniden diriltmek ve Yahudiliği yaratıcı hale getirmek için Yahudi geleneği canlandırılmalıdır. Geleneği sabit ve durağan düşünceler bütünü olarak gören Yahudiler, büyük bir yanlış içine düşmüşlerdir. Bu yanlışından kurtulmanın yolu geçmiş yorum biçimlerinden kurtulmak ve yorumun ardındaki gerçeğe ulaşmaktır” (Kaplan, 1934, s. 518).

Netice olarak modernist bir din yorumunu tercih eden Kaplan için dini yaşamda hareket noktası, eski otoritelerin dayatmaları ve geçmiş nesillerin dini tecrübesi değil; çağdaş koşullar ve şimdiki zamanın dini tecrübesi olmalıdır (Goldsmith, 1985, s. 17-18). Çünkü ona göre şu anda elzem olan şey Yahudilik problemini yeniden değerlendirmek, Yahudiliği yeni bir bakış açısıyla incelemek, yeni değerler anlayışıyla Yahudi yaşamına bakmak ve Yahudi toplumunun kolektif bütünlüğüne ve statüsüne yeni bir metot ile yaklaşmaktır (Kaplan, 1956, s. VII). Bunun için geleneksel formlardaki bakiyenin nasıl keşfedileceği ve geleneğin yeniden nasıl canlandırılacağı ile ilgili bir yol haritası belirlenmelidir (Breslauer,1994, s. 229). Geçmişe saygı duyulması gerekir; ancak geçmiş bilhassa Yahudi pratiklerini belirleyen nihai amil olarak görülmemelidir. Bu bağlamda Kaplan, insanları şabat ve diğer kutsal günleri kutlamaya teşvik etmiş; ancak bunları Tanrı'nın yerine getirilmesi gereken emirleri olarak görmemiştir. Ona göre bu ayin ve ibadetler Yahudileri bir toplum olarak bir arada tutan ve hem geçmişte hem de gelecekte onları birbirine bağlayan anlamlarla dolu olduğu için uyulmalıdır. Kaplan Yahudileri kendi geleneklerini önemseme ve onları yeniden yapılandırma hususunda özendirmiştir. Ona göre eski formlarıyla geleneklerin günümüzde de hala bir anlama sahipse ya da bir karşılığı varsa, o gelenekler uygulandıkları gibi aynı şekilde uygulanmaya devam edilmelidir. Ancak cinsiyet eşitsizliği gibi modernitenin yeni vizyonuna uymayan diğer uygulamalar ise terk edilmelidir (Alpert, 2005, s. 7636). Liebman'ın da ifade ettiği gibi Kaplan'ın ortaya koyduğu yeniden yapılanma anlayışı, dini kavramların işlevselliğini öne çıkarırken aynı zamanda onların Amerikan Yahudi yaşamında icra ettiği fonksiyonuna da dikkat çekmektedir. Bu açıdan Yeniden Yapılanmacılığı Yahudilik ve Amerikalılık ile özdeşleşen, akıl yoluyla yaşamın pozitif değerlerini kabul eden bir program

bulma çabası olarak tanımlamak mümkündür (Liebman, 1970, s. 13). Dolayısıyla böyle bir çabanın da Yahudilik kavramının içini akıl ve bilim ile doldurma eğilimi olduğu ileri sürülebilir.

2. KAPLAN'IN YENİDEN YAPILANMACI YAHUDİLİK İÇİN BELİRLEDİĞİ TEMEL ESASLARI

Kaplan'ın amacı Yahudiliği ve onun geleneğini geçmişinden koparmadan modern dünya ile uzlaştırmaktır. Bu yüzden yaşamı boyunca Yahudi geleneğini yeniden yorumlamaya çalışmıştır. Burada temel saik, modern çağlarda Yahudiliğin varlığını korumak ve Yahudilerin hayatta kalmasını sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için üç temel önerme sunmaktadır: Yahudiliğin bir medeniyet olarak kabul edilmesi, Yahudi dininin Yahudi medeniyetinin ana unsuru olması ve Yahudi medeniyetinin Amerikan medeniyeti ile kaynaşmasıdır. Burada söz konusu esasları açıklamaya çalışacağız.

2.1. Yahudiliğin Bir Medeniyet Olarak Kabul Edilmesi

Kaplan'ın tasavvur ettiği Yahudilik anlayışında ana kavramın medeniyet (civilization) olduğunu ifade etmek mümkündür. Yahudiliği bu şekilde anlamasından dolayı o, XX. yüzyıl Yahudi yaşamında ve Amerika düşünce tarihinde önemli bir yere sahiptir. Kaplan, Yahudiliği yalnızca bir din olarak değil, Yahudi toplumunun çağlar içerisinde geliştirdiği bir dini medeniyet olarak görmektedir (Waxman, 2010, s. 54). Bu sonuca nasıl vardığını anlamak için onun medeniyet kavramından ne anladığına bakmak gerekmektedir. O, medeniyeti bir ehlileşme süreci olarak düşünmektedir. Dolayısıyla bir ehlileşme süreci olarak medeniyet, bir toplumun ardı ardına gelen nesilleri tarafından meydana getirilen bilgi, tecrübe ve tutumlarının toplamıdır (Kaplan, 1981, s. 94). Kaplan açısından kavram olarak medeniyetin kendisi tek başına soyut bir terim olup tam ve kendi kendine yeten müstakil bir varlığı ifade eder (Libowitz, 1983, s. 146). Ona göre bir medeniyet çeşitli unsurlardan müteşekkildir; ancak bir medeniyetin tüm unsurları o medeniyetin özgünlüğünü meydana getirmez. Mekanik gelişmeler, icatlar, bilimsel keşifler gibi her medeniyetin diğer medeniyetlerle paylaştığı ve diğer medeniyetlere aktarılabilen unsurları vardır. Ancak bunlar bir medeniyetin karakterini belirleyen nitelikler taşımazlar. Bir medeniyete özgünlük ve farklılık veren, medeniyete şahsiyet kazandıran şey, o medeniyetin içinde yaşayan ve yetişen bireylerde beşeri ayırt edicilik vasfı üreten unsurlardır. Bunlar başka bir topluma veya medeniyete transfer edilmeyen ve sadece belli bir gruba ait olan unsurlardır (Kaplan, 1934, s. 180).

Medeniyet kavram olarak bir bütünselliği ifade etmektedir. Sanat, kültür, felsefe, dil, yasa, ahlak, merasimler, yeme-içme ve giyinme alışkanlığı ve kutsallar (kutsal şeyler, kutsal zamanlar, kutsal olaylar ve yerler) gibi grup yaşamının bütün unsurlarını kapsamaktadır. Canlı olan her bir grup veya topluluk bu unsurları bünyesinde taşımaktadır (Alpert & Staub, 1988, s. 10). Kaplan, belli bir medeniyete veya gruba özgü unsurlardan bilhassa dil, edebiyat, sanat, din ve yasaların ayırt ediciliğini önemle vurgulamaktadır. Bunlar tıpa tıp nakledilemeyen, devredilemeyen hatta aktarılamayan unsurlardır. Ona göre bunlar temel karakteristik yapılarında esaslı değişiklikler olmadan başka medeniyetler tarafından benimsenemedikleri için aktarılamazlar (Kaplan, 1934, s. 180). Bir medeniyeti diğerinden ayıran sözü edilen karakteristikler, medeniyete kimlik kazandırır. Bu bağlamda Kaplan'ın öne sürdüğü medeniyet tanımı, Yahudiliği din konseptinden çıkarıp onu Yahudilerin paylaştığı sosyal ilişkiler, kültürel özellikler ve dini geleneklerin tamamını kapsayan bir kavrama dönüştürmektedir (Pianko, 2006, s. 39).

Kaplan'a göre bir medeniyet planlı bir oluşum, tasarlanmış bir yaradılış veya varlık değildir. Her bir medeniyet canlı bir organizma gibi kendiliğinden gelişir. Medeniyetin varlığını ve geleceğini bir ulusun yaşam iradesi belirler. Medeniyet planlı bir işbirliği veya ortak çalışmadan değil; yüzyıllarca zorunlu olarak birlikte yaşamının, çalışmanın ve çabalamanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kaplan, medeniyetin aktarımının üç metotla gerçekleştiğini belirtir: Birincisi telkin ve tavsiye etme, ikincisi taklit etme ve üçüncüsü de kamuoyu ve kamu otoritesi tarafından uygun yöntemlerle ulaşılan gençlerin eğitimiyle gerçekleşir. Bunların işleyişi ve geçerliliği aile, okul, dini örgüt gibi sosyal kurumların varlığıyla kabul edilebilir (Kaplan, 1934, s. 180-181). Yahudiliği de bir medeniyet olarak kabul eden Kaplan, Yahudi medeniyetinin de Yahudi halkının eylemleriyle farklı aşamalardan geçerek oluştuğunu belirtmektedir. Ona göre bu medeniyetin ortak paydası inançlar, dini öğretiler ve ayinler değildir; Yahudi toplumun süregelen yaşamıdır (Liebman, 1970, s. 6).

Kaplan, medeniyet kavramıyla ilgili bu temel unsurları esas alarak sözü Yahudiliğe getirmekte ve Yahudiliği bir dini medeniyet olarak tasavvur etmenin gerekçeleri üzerinde durmaktadır. "Yahudiliği bir medeniyet olarak anlamak, adlandırmak ve sınıflandırmak mümkün müdür?" sorusuyla işe başlamaktadır. Yahudiliği sınıflandırmak için onun bir din, bir ırk ya da bir halk mı olduğu gibi alışlagelmiş kategorileri yetersiz ve eksik görmektedir. Ona göre artık Yahudilik, vahyedilmiş din ya da ahlaki monoteizm kalıbıyla da sınırlandırılmaz. Ayrıca hangi kategoride değerlendirilirse değerlendirilsin, değerlendirme

Yahudilik denilen karmaşık yapıyı tanımlamada yardımcı olmalıdır. Buradan hareketle Kaplan'ın vardığı nokta medeniyettir. Onun bakış açısından Yahudilik, gelişimi boyunca bir medeniyet olarak işlev görmüş ve gelecekte de aynı şekilde işlev görecektir. Dolayısıyla Yahudiliği medeniyetler kategorisi içine koyarken onun modern sosyal düzene nasıl uyarlanması gerektiği önem arz etmektedir (Kaplan, 1934, s. 180).

Kaplan'ın Yahudiliği bir medeniyet olarak tanımlama arayışı “toplumun ayırt edici vasıfları” kavramı etrafında gelişir. Ona göre Yahudilerin yaşamını, Yahudi olmayanların yaşamından farklılaştıran şeyin ne olduğu açık ve net bir şekilde ortaya konması gerekir. Bu yüzden yeni bir iddia ile ortaya çıkan Kaplan, ilk olarak “salt farklılık kavramının” analizini gerekli görmektedir. O, salt farklılık kavramını iki terimle açıklamaktadır. Bunlardan birincisi, öteki anlamına gelen “other” kelimesi (Mirable Dictionary, 2004, s. 572); diğeri ise, benzemez/farklı anlamına gelen “unlike” sözcüğüdür (Mirable Dictionary, 2004, s. 888). Ona göre “farklı olmak hem other hem de unlike anlamına gelebilir. Bu durumda otherness (ötekilik) özde yani varoluşsal farklılıktır. “Unlikeness” (benzemezlik) ise nitelikteki yani mahiyetteki farklılıktır. Kaplan'ın ötekilik teriminden özgünlük veya ayırt edicilik anlamı kastettiğini söyleyebiliriz. Ona göre benzemezlik mantıken ötekilik/özgünlük/ayırt edicilik şartına bağlıdır. Ancak ötekilik/özgünlük/ayırt edicilik hem benzerlik hem de benzemezlik ile örtüşebilir. Bu yüzden ötekilik/özgünlük/ ayırt edicilik birincil olarak, benzemezlik de ikincil olarak kabul edilmelidir (Kaplan, 1934, s. 177). Buradan yola çıkılırsa, Libowitz'in da ifade ettiği gibi “varlığını rasyonel ve mistik temellerden ziyade kendine has farklılıklardan dolayı imtiyazlı ve özgün olma iddiasına dayandıran Yahudilik ayırt edicilik vasfından dolayı bir medeniyettir” (Libowitz, 1983, s. 146) sonucuna ulaşılabilir. Kaplan'a göre Yahudi'nin Yahudi olmayanla paylaştığı yaşamdan başka, diğer insanlardan farklı kendine özgü bir yaşam tarzı vardır. Yahudi bireylerin diğer insanlardan farklı olarak “Yahudilik” kimliğini kazanmaları için Yahudi toplumsal yaşamı, otantik belli sosyal ilişkiler, kültürel çalışmalar, faydalı aktiviteler, katılmak için farklı organizasyonlar, ulaşılması gereken ahlaki ve sosyal standartlardan oluşmalıdır. Yahudilerin diğer insanlardan farklı yaşadığı tüm bu şeyler özgünlüğü/ayırt ediciliği ifade eder. Dolayısıyla özgünlük/ayırt edicilik ve ötekilik (otherness) açısından incelendiğinde Yahudilik kavramı, Yahudilik dininden daha kapsamlı bir şeydir. Bu anlamda Yahudilik, Yahudilerin tarihi, edebiyatı, dili, sosyal organizasyonu, halk inançları ve kabulleri, davranış biçimleri, sosyal ve ruhsal idealleri, estetik değerlerin toplamından oluşan bir medeniyettir” (Kaplan, 1934, s. 178).

Kaplan'a göre Yahudilerin medeniyetlerindeki tüm unsurlara katılmalarının doğal bir sonucu olarak Yahudi kimliği gelişir. Bu yüzden o, Yahudiliği yalnızca bir din olarak kavramsallaştırmayı Yahudiliğin varlığı ve bekası için bir tehlike olarak görmektedir. Daha açık bir ifadeyle, sadece bir Tanrı inancına, dinsel merasime ve belli bir ahlaki davranış kalıbına indirgenen Yahudilik, doğal bir şekilde nesilden nesile aktarılamaz. Bu yüzden Yeniden Yapılanmacı anlayış, Yahudiliğin kapsamını dini inanç ve ayin pratiklerinden çıkarıp sosyal, kültürel, dini ve ahlaki unsurlardan müteşekkil bir medeniyet konseptine doğru genişletmektedir (Staub, 2005, s. 2250). Kaplan, her ne kadar Reformist Hareket gibi bazı yaklaşımların Yahudiliğin ayırt edici özelliklerini gündeme getirsel de, Yahudiliği yeniden anlamada onların sınırlı bir alan içinde kaldıklarını belirtmektedir. Ona göre Reformistler, Yahudi yaşamın özgünlüğünü sadece ırk meselesiyle ve fizyolojik irsiyet ile özdeşleştirdikleri için yanlış sonuçlara varmışlardır. Hâlbuki Yahudiler, Yahudi olmalarıyla tamamen özdeşleşmiş olan ayırt edici vasıfları açıkça ve dürüstçe kabul etmedikçe, Yahudi kimliğini oluşturamazlar. O halde Yahudilik, fizyolojik bir miras olmaktan ziyade sosyal bir miras olarak anlaşılmalıdır. Yahudilerin ayırt edici vasıfları, Yahudilere özgü olan ve onları diğer toplumlardan ayıran karakteristik alışkanlık, fikir, norm ve yasaların tamamı anlamına gelmektedir. Bunların toplamı ise Yahudi medeniyetidir (Kaplan, 1934, s. 179).

Kaplan Yahudi medeniyetini, Yahudi toplumunun bir ürünü olarak görmektedir. Onun Yahudilik anlayışının odak noktasında geleneksel anlayışta olduğu gibi Tanrı değil; Yahudi toplumu vardır. Buna göre Yahudilik ile ilgili her şeyin çıkış noktası Yahudi toplumdur. Daha somut ifadeyle, Yahudi toplumu Yahudi dini için değil; Yahudi dini Yahudi toplumu için vardır (Kaplan, 1934, s. 381). Bir bütün olarak Yahudi medeniyeti ve o bütünün içindeki unsurlar, Yahudi toplumunun eserdirler. Yahudi medeniyeti diğer medeniyetler gibi dil, din, edebiyat, tarih, sanat, ahlak kuralları ve halk inançları gibi kendine has kültürel değerlere sahiptir. Kısaca Kaplan, Yahudi toplumunun medeniyetine Yahudilik demektedir (Alper, 1954, s. 84). Yahudiliği dar bir inanç, ibadet, pratik ve mezhep kalıbından çıkarıp medeniyet gibi daha şümüllü bir kavramla özdeşleştirmek onun daha açık ve kolay bir şekilde anlaşılmasına sağlayabilir. Ona göre, İsrailoğullarının tarihi ihtişam ve şöhretine yaslanmakla Yahudiliğin hakiki değeri gün yüzüne çıkarılamaz. Onun günümüz şartlarına göre yeniden yorumlanması şarttır. Yahudiliğin bir medeniyet olarak kabul edilmesi Kaplan'ın ifadesiyle "onunla ilgili bir dizi yanlış varsayımı ve çarpıtılmış iddiaları ortadan kaldıracaktır. Böylelikle

Yahudilik, müntesiplerinin bilincinde bir medeniyete dâhil olan her şeyin toplamı olarak somutlaşacaktır” (Kaplan, 1960, s. 451).

Kaplan'a göre Yahudiliği bir medeniyet olarak tanımlamanın amacı Yahudilerin ilk olarak ırki ve tarihi bağlarla, ikincil olarak da sadece belli dini inanç ve pratiklerle Yahudiliğe bağlılıklarını ikame edilebileceğini vurgulamaktır. Yahudiliğin hayatta kalması için onun hem genel geçer olan hem de Yahudilere özgü ayırt edici bir şey ile özdeşleşmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Genel geçer bir özelliğe örnek olarak Tanrı'nın birliğine olan inancın, Yahudiliğe benzer şekilde Müslümanlarda da olduğunu belirten Kaplan, bu inancın Yahudiler için ayırt edici bir nitelik taşımadığını ifade etmektedir. Ona göre “hem genel geçerlik hem de özgünlük açısından Yahudiliğin tek ayırt edici özelliği, Yahudi toplumunun yaşama kültürüdür. Bir yaşam tarzına dönüşen bu özellik, medeniyet anlamına gelmektedir. Bu yüzden Yahudi toplumunun hayatta kalması ve varlığını güçlendirmesi gerekmektedir. Bunun yanında Yahudi medeniyetinde dinin öncelikli bir konuma sahip olması, Yahudiliğin açıkça bir medeniyet olduğu anlamına gelir” (Kaplan, 1956, s. 3).

Kaplan'a göre, bir medeniyet olarak Yahudiliğin gelişimi ve değişimi günümüzde de devam etmektedir. Modern Yahudilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve modern şartlara uyumu sağlamak için, Yahudilik değişime açık olmalıdır. O bu bağlamda, Yahudiliğin ahlaki ve dini gelişimin zirvesi olduğu iddiasına katılmaz. Çünkü geçmişte olduğu gibi günümüzde de zorluklara rağmen modern aklın ve idrakin doğurduğu avantajlarla değişim gerekmektedir (Waxman, 2010, s. 9). Kaplan'a göre “bir medeniyet olarak Yahudilik statik bir inanç ve ayinler sistemi değil, tezahürleri çevresel şartlar tarafından belirlenen canlı ve dinamik bir sosyal süreçtir” (Kaplan, 1934, s. 209). Doğal olarak medeniyetler yeni şartlara uygun olarak tekâmül ederler ve onun dini kavramları da mütemadiyen gelişir. Böyle bir durumda bir medeniyet diğer bir medeniyetten etkilenebilir ya da bir medeniyeti de etkileyebilir. Dolayısıyla varlığını sürdürmek, gelişmek, ilerlemek için bir medeniyet diğer bir medeniyeti görmezden gelemez. Yahudilik de bir medeniyet olarak diğer medeniyetleri etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir. Zaman içerisinde yeni gelişmelere, toplumun ihtiyaçlarına ve dış etkenlere kayıtsız kalmadığı için Yahudilik, sürekli gelişen dini bir medeniyet olmuştur (Caplan, 1998, s. 35).

Kaplan'ın Yahudiliği sürekli gelişen bir medeniyet olarak tanımlaması, Yahudi inançlarının, ahlakının, ritüellerinin ve ibadetlerinin yeni şartlar karşısında sürekli olarak değiştiği ve bunların yeni şartların ihtiyaçlarına cevap vermek için dönüştürülmesi gerektiği varsayımına dayanmaktadır (Alper, 1954, s. 86). Buna göre Yahudi toplumunun geçmişteki ve günümüzdeki realiteleri yeniden gözden geçirilerek, Yahudiliğin temel kavramları için yeni

anlamlar keşfedilebilir (Breslauer,1994, s. 249). Böylece Kaplan için Yahudi inanç sisteminin temel öğretilerini çağdaş düşünce ışığında yeniden değerlendirme yolu açılmış; Yahudiliğin inanç ve ibadet ile ilgili mirasının modern yaşama göre yeniden yapılandırma fırsatı doğmuştur. Bu bağlamda “bir medeniyet olarak Yahudilik” tasavvurunun Yeniden Yapılanma Hareketi için sağlam bir teorik bilgi ve düşünce altyapısı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu tasavvur adeta Kaplan’ın Yahudiliği yeniden yorumlama ile ilgili gösterdiği çaba ve çalışmalara itici bir güç olmuştur. Modern dönemlerde Yahudiliğin ciddi bir kriz geçirdiğini müşahade eden Kaplan’a göre Yahudiler gelenek ve kutsallarına bağlı kalarak geçmişin mirasını modern bilim ve düşüncenin verilerine göre yeniden değerlendirirlerse bu süreçten korkmalarına gerek kalmaz. Çünkü medeniyetler her zaman onu kuşatan yaşam koşullarına uyum sağlayarak en yüksek idealleri bulmaya çalışırlar. Çağdaş Yahudilik, tarihsel süreç ile bağını koparmadan geçmiş ile bugün arasında tutarlı bir denge kurmayı başarabilir (Caplan, 1998, s. 55). Çünkü bütün mesele özgünlüğünü koruyarak Yahudiliği çağdaş şartlarda yaşanabilir hale getirmektir (Kaplan, 1934, s. 178). Kaplan, hayatı boyunca bunun nasıl yapılabileceğini göstermeye çalışmıştır.

Yukarıda belirtilen argümanlardan ötürü denilebilir ki, Kaplan’ın dünya görüşünün merkezinde Yahudiliği bir medeniyet olarak kabul eden tanım vardır. Onun tasarımında bu kavram sayesinde Yahudilik, modernite ile uyumlu bir kıvama gelirse Yahudiliğin geleceği güvence altına alınabilir (Waxman, 2010, s. 54). Bu inançla Kaplan 1934 yılında yayımladığı ilk eserine de *Judaism as a Civilization* ismini vermiştir. Medeniyet kelimesini seçmesi daha geniş bir açılım tasarladığına işarettir. Daha açık bir ifade ile onun Yahudiliği bir medeniyet olarak yorumlaması yaşadığı dönemde etkin olan Reform, Muhafazakâr ve Neo-Ortodoks gibi Amerika’daki Yahudi mezheplerine bir alternatif olma amacı gütmeye çalıştığını göstermektedir. Bu düşünce, zikredilen farklı Yahudi mezhepleri arasındaki görüş ayrılıklarını uzlaştırma hedefine yöneliktir. Çünkü medeniyet, dünya görüşüne bakmaksızın dindar olsun seküler olsun her türlü Yahudi’yi bünyesinde kaynaştırabilir (Moore, 2006, s. 172-174). Pianko’nun ifade ettiği gibi Kaplan’ın “medeniyet terimini kullanmadaki temel amacı, Yahudilik esasları ile dünyanın en muhteşem medeniyeti olarak gördüğü Amerikan medeniyetinin değerlerini müsavî kılmaktır. Böylece farklı milletleri bir arada barındıran medeniyet anlayışını sunarak baş eserinin yayımlandığı yıllarda yükselişe geçen ırkçılığa dayalı milliyetçilik dalgasına karşı çıkmıştır”(Pianko, 2006, s. 40). Bu durum bizi onun Yahudi milliyetçiliğini toptan inkâr ettiği ya da görmezden geldiği sonucuna götürmemelidir. Tam tersine o, Yahudiliğin bir inanç

meselesinden çok bir milliyet meselesi olduğuna inanmaktadır. Ancak onun savunduğu milliyetçilik ahlaki ve kültürel milliyetçiliktir. Kısaca Yahudilik sadece bir ulusa dayanan belli bir inanç ve ibadet sistemi değil; Yahudi toplumunun yaşam iradesinin tüm tezahürlerinin toplamı olarak modern çağlarda da gitgide gelişmekte olan bir dini medeniyettir (Kaplan, 1970, s. 4-5). Bu tanımın amacı Yahudiliği ve onun geleneğini geçmişinden koparmadan modern dünya ile uzlaştırmaktır. Bu bağlamda Kaplan, Yahudiliği tanımlamada birçok unsuru dâhil ettiği için medeniyet (civilization) terimini kullanmanın millet (nation) sözcüğünü kullanmaktan daha iyi bir seçim olduğunu açıkça dile getirmektedir (Kaplan, 2016, s. 114-115). Liebman'ın ifadesiyle Kaplan'ın temel eserine de isim olan “Bir Medeniyet Olarak Yahudilik” hem Yahudiliğin geleneksel bakış açısını hem de aynı zamanda çağdaş termonoloji içinde Yahudiliğin yeniden şekillenmesini telkin eder. Bu yüzden Kaplan, birçok geleneksel ayin ve pratik formuna çağdaş hümanist anlamlar yükleyerek, onları devam ettirmeye çalışmıştır (Liebman, 2001, s. 73). O, zikredilen eserinde Yahudiliği teolojik ve sosyolojik olarak yeniden düzenleme arayışındadır.

2.2. Yahudi Medeniyetinde Dinin Önemi

Medeniyetler benzer ve farklı yönlerle sahip olmakla beraber bir takım konularda ortak özelliklere sahiptirler. Ancak medeniyetler tıpa tıp birbirlerinin aynısı değildirler. Bazıları düşünce ve felsefe alanında ilerlerken, bazıları da dini veya girift sosyal organizasyon biçimlerini meydana getirmede öne çıkabilirler. Kaplan'a göre Yahudi medeniyeti temel belirleyici niteliğini ve baskın karakterini dinden almaktadır (Alpert & Staub, 1988, s. 11). Din, Yahudi toplumsal yaşamın bir ürünü ve fonksiyonu olduğu için, Yahudi medeniyetinin diğer tüm unsurlarıyla eşit ölçüde gelişir. Dinin insan yaşamındaki rolü ve dinin medeniyetle ilişkisi açık ve doğru bir şekilde anlaşılmadıkça Yahudilik de modern Yahudilerin ihtiyaçlarını karşılayamaz. Çünkü onun temel işlevi geçmişte ve bugün Yahudi yaşamını değerli hale getiren unsurları ortaya çıkarmak ve Yahudi yaşamı zenginleştirmek amacıyla o unsurlardan faydalanmaktır (Kaplan, 1960, s. 464-466). Bu veçhe ile Yeniden Yapılanma anlayışında Yahudilik bir medeniyettir ancak onun hâkim mizacı dindir. Yahudi toplumunun çağlar boyunca oluşturduğu medeniyet ve kültürlerin en önemli ilham kaynağı dindir (Lazerwitz vd., 1998, s. 191). Yahudiliğin sadece bir din olduğu görüşünü reddeden Kaplan, dinin Yahudi medeniyetinin en önemli unsuru olduğu düşüncesindedir. Ona göre “her din dallanıp budaklanmak için bir medeniyete gereksinim duyar. Din, Yahudilik medeniyetinde kurtuluşun yani insanın bu dünyadaki hayatta kendini gerçekleştirip mutlu olmanın bir aracıdır. Hiç bir medeniyet din ve kutsallar olmadan var olamaz. Her medeniyette dine dayalı

yücelik atfedilen yerler, zamanlar, kişiler, metinler ve olaylar gibi kutsallar vardır. Yahudi toplumunda kolektif yaşamın en önemli işlevi bu medeniyetteki kutsalları geliştirmek olmuştur. Yahudilik, bireyin yaşamını zenginleştirmeye yönelik olarak kolektif tecrübeyi kullandığı için dini bir medeniyettir” (Kaplan, 1981, s. 46).

Dinin tanımı ve fonksiyonu konusunda Fransız sosyolog E. Durkheim (1858-1917)’den etkilenen Kaplan’a göre dinin işlevi, grubun rolünü ve onunla tam özdeşleşmenin önemini bireye göstermektir (Kaplan, 1934, s. 333). Kaplan, dini bireysel bir olgudan ziyade bir toplumsal fenomen olarak görmektedir. Ona göre din, bireyin inzivaya çekilerek tek başına yaşayabildiği bir tecrübe değildir. Her ne kadar birey kendi dini tecrübesine, kişisel deneyimleriyle ulaşsa da ve dini davranışlarında içsel unsurları bulsa da, nihayetinde bireyin içsel arayışı bir grup konteksti içinde ortaya çıkmaktadır. Her grup en yüksek tecrübeyi, inanç ifadeleri ve ritüel eylemleri yoluyla elde eder; kutsal hikayeler ve geleneksel adetler sayesinde nihai tasavvuruna kavuşur. Bütün sözcüklerin, anlatıların ve davranış şekillerinin kutsallıkları nihai hikmet ve kudret kaynağı ile kurulan özel ilişkiden doğar. Teist dinlerde bu kaynağa Tanrı denilir. Yahudilikte Tanrı ile kurulan bu bağlantıyla bireyin yaşamının hemen hemen tüm aşamaları dini hale gelmektedir (Alpert & Staub, 1988, s. 11). Dolayısıyla din, kültürün veya medeniyetin bir parçası olarak birey, toplum ve insanlık için hayatı anlamlı hale getiren değerler ile ilgilidir. Bir medeniyetin ideallerini somutlaştıran nesnelere, metinlere, kişilere ve kurumlara kutsallık kazandırır. Bu itibarla din, toplumun kolektif yaşamının temel amacı olarak insan yaşamını iyileştirmeyi esas alan medeniyet unsurudur (Kaplan, 1956, s. 512).

Bilgi ve fikirlerinin kaynağı olarak modern sosyal bilimlerin çalışmalarını esas alan Kaplan’a göre din, hayata karşı bireysel bir tepki değil insan davranışlarına yönelik bir reaksiyondur ve dinin insanın davranış şekillerine bir karşılık olduğunu fark etmedikçe, din problemini anlamak mümkün değildir. İnsanın doğası değişmez nitelikte olduğundan, geçmişte olduğu gibi gelecekte de din aynı yolu izlemek durumundadır. İnsan yaşamının daha karmaşık şartlarının sonucu olan yeni ve ilave ihtiyaçların ortaya çıkması dinin de kaderini belirler. Yeni ihtiyaçlara karşılık vermenin yolu dinin de yeni şartlara ayak uydurmasıyla mümkündür (Kaplan, 1934, s. 336-337). Kaplan açısından din, gelişmek için bir medeniyete ihtiyaç duymaktadır. Çünkü birey, yaşamı kendini gerçekleştirmenin bir aracı haline getirmek ve hayatın içinde etki yaratmak için müşahhas seküler alanlar ve kurumlara ilişkili olmak zorundadır (Caplan, 1998, s. 23). Bir medeniyette kendiliğinden ortaya çıkan diğer insanî ilgi ve uğraşılardan soyutlanmış bir din, anlamsız ve amaçsız hale gelir, bir yaşam şekli olmaktan

ziyade sadece bir söylem şekline dönüşür (Kaplan, 1994, s. 17). Yaşamın hali hazırdaki gerçeklerinden soyutlanmış bir idealizm ve maneviyat dini yaşamdan ayırır. Din, bir medeniyetin özünde doğal bir niteliktir. Kaplan'ın ifadesiyle “karı beyazdan, kanı kırmızıdan ayırmadığımız gibi, dini de medeniyetten ayıramayız. Yaşam ile ilgili olan bir dine sahip olmak istiyorsak, o dinin birlikte getirdiği medeniyeti de kabul etmek durumundayız” (Kaplan, 1934, s. 202).

Kaplan için medeniyet insan yaşamının doğal bir sonucudur. Yaşam sürekli değiştikçe medeniyet de o değişikliklere ayak uydurur. Bu yüzden din de medeniyetin bir parçası olarak yaşamın değişen şartlarına cevap verir ve böylece dinamik bir nitelik kazanır. Grup yaşamının doğal bir sonucu olarak din, toplumsal yaşam güçlü oldukça daha fazla canlı kalır. Yahudilik de bu sürece tabiidir. Dolayısıyla Yahudi medeniyetinin bir bütün olarak geliştirilmesi dinin dinamik işleyişi için gereklidir (Caplan, 1998, s. 24). Çünkü dinin amacı hayatı anlamlı kılan kanunları meydana çıkarmaktır. Din, yaşamı değerli hale getiren bir hayat yorumunu oluşturmada insana yol gösterir ve insanın doğal ihtiyaçlarına karşılık veren bir temel unsur olarak işlev görür. Bu şekilde kavrandığında din, her türlü yaşam koşullarında insanların en iyi olmalarını ve en iyiyi yapmalarını sağlar (Kaplan, 1956, s. 199). Kaplan'a göre din, insanın şahsiyet elde ettiği sosyal grubun önemini ve ciddiyetini vurguladığı sürece, medeniyetin ayrılmaz bir parçasıdır. Bir grubun dini ritüellerine katılmak bir klan veya ulusun üyeleri için adeta bir zorunluluktur. Dini grup, insanoğlunun en yoğun duygularını ortaya çıkarmada bir araçtır. Din sayesinde kişi grup iradesiyle özdeşleşebilir ve grup içinde kendini gerçekleştirebilir. Böylece insan, uzun bir sürede kendini ehlileştirme sürecine katmış olur. Bunun için bireyin grup yaşamının ve kolektif bilincinin farkında olması gerekir. İşte bu işlev, Tanrı inancı sayesinde gerçekleşir. Tanrı inancı en nihayetinde inananların refahıyla ilgilidir ve kolektif yaşam baskısının kaynağı olmuştur. Bu bağlamda dini ritüeller grup bilincinin ve varlığının gelişiminde önemli bir rol oynarlar. Dolayısıyla dini bilinç, grup bilincinin en derin aşamasıdır (Kaplan, 1934, s. 332). Bu yüzden her medeniyetin merkezinde din yer alır. Bu itibar ile Kaplan'ın dinin bireysel işlevinden ziyade sosyal işlevi üzerinde yoğunlaştığı ileri sürülebilir (Liebman, 1970, s. 8-13).

Kaplan'a göre Yahudilik, salt bir medeniyet değil aynı zamanda dini bir medeniyettir. Tanrı inancını güçlendiren din, medeniyet içinde insanın yaşam kalitesini geliştiren en önemli unsurdur. Yahudilerin tarihi, dili, edebiyatı, sosyal yapısı, halk inançları, davranış biçimleri, estetik değerleri, sosyal ve ruhsal idealleri birbirleriyle ilişkilidir. Bu unsurlar arasında parça bütün ilişkisi vardır; bu yüzden bunları birbirinden ayırmak mümkün değildir (Alper, 1954, s.

85). Şüphesiz gelenekçi Yahudiler bütün inanç, ritüel ve emirlerinin Tanrısal olduklarına inanırlar. Ancak modern tarih ve sosyal bilimin verilerinden yararlanan Kaplan, her toplumun kendi medeniyetinin dini yönünü kendisinin oluşturduğuna inanmaktadır. Yahudi medeniyetinin ayırt edici karakterlerden biri dinin, kültürün diğer unsurlarını şekillendirme niteliğidir. Din yiyecek, giyecek, dil, edebiyat, yasa ve hukuk gibi kültür unsurlarının oluşumunda etkindir. Yahudi toplumunun günlük aktiviteleri dinden ayrı düşünülemez. Ona göre bir dini medeniyet olarak Yahudilik insanlığa en büyük katkıyı dini termonoloji aracılığıyla yapmıştır. Örneğin Batı medeniyetine şekil veren sosyal kavramlar ve ahlaki değerlerin çoğu Tora, Talmud gibi Yahudi toplumunun dini literatüründe ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla Yahudiliğin merkezinde dinin olduğunu ret etmek, Yahudilerin sahip olduğu kültürel mirasın ana unsurunu inkâr etmek anlamına gelmektedir (Alpert & Staub, 1988, s. 12-13).

Kaplan'a göre modern zamanlarda modern medeniyetler, dine mesafeli olmuşlardır. Ancak bu geçici bir durum olduğu için geçmişte olduğu gibi gelecekte de her medeniyet bir din ile özdeşleşecektir. Buna binaen Yahudilik medeniyetinde din görmezden gelinemez. Tüm medeniyetler arasında din unsurunun en ağır bastığı medeniyet Yahudiliktir. Din, Yahudiler üzerinde öyle bir derin etki bırakmıştır ki Yahudi toplumunun hayatından dini çıkarmak, hem Yahudi toplumu hem de Yahudi medeniyetini hayat damarlarından yoksun bırakmak anlamına gelir. Din çıkarılınca Yahudilik içi boş bir kabuk haline gelir. Eğer bir medeniyetin ihtişamı beşeri kültüre olan orijinal katkısından dolayı anlaşılıyorsa, o durumda din, Yahudilik medeniyetinin şan ve şerefidir (Kaplan, 1934, s. 305-306). Kaplan için Yahudilik ilahi olarak mucizevi yollarla vahyedilmiş bir din değildir. Yahudilerin zaman içinde Tanrı'yı arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmış dini karakterli bir medeniyettir (Cohn-Sherbok, 2005, s. 466). Kaplan, dine dayalı bu medeniyetin modernite içinde gelişmesi gerektiğini savunmaktadır. Yahudilik bir dini medeniyettir ancak din, medeniyeti oluşturan boyutlardan sadece bir tanesidir. Bu yüzden Kaplan, sadece Yahudi dinini değil, içinde Yahudi sanatı, müziği, dili ve edebiyatının olduğu Yahudi medeniyetinin tüm unsurlarıyla bir bütün şeklinde yeniden yorumlanmasını tavsiye etmektedir (Weingberger, 1990, s. 15). Eğer Yahudiler gerçekten kendi farklılıklarını korumak istiyorlarsa, medeniyetlerinin tüm yönlerini geliştirmeye çalışmalıdırlar (Kaplan, 1934, s. 177-178). Bu yüzden paradoksal olarak görünür ki, Yahudi toplumun kendini yenilemesi, dinin onun tek meşguliyeti olmaktan çıkmasıyla olabilir (Kaplan, 1934, s. 345; Waxman, 2010, s. 8).

Kaplan, “Yahudilik” ile “Yahudi dini”nin birbirleriyle karıştırılmamasını, bunların eş anlamlı olmadığını, eş anlamlıymış gibi kullanılmaması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre din ile kültürel unsurlar arasında bir çelişki ya da aykırılık yoktur. Çünkü her ikisi de Yahudi medeniyetinin tüm kapsayıcı ruhsal-manevi değerlerinin şekillenmesinde rol alır (Kaplan, 1981, s. 47). “Yahudi medeniyeti” ile “Yahudi dini” arasındaki farklılığa özellikle dikkat çeken Kaplan’a göre Yahudilik bir medeniyettir ve Yahudi dininden daha kapsamlı bir kavram olup birçok unsurdan oluşmaktadır (Kaplan, 1934, s. 178). “Yahudi dini” ise bu unsurlardan sadece biridir ve Yahudiliğin en önemli parçasıdır. Yahudilerin yaşamında olduğu kadar hiçbir milletin yaşamında din ögesi böyle bir merkezi konum elde etmemiştir. Kaplan bu hususa şu cümlelerle işaret etmektedir: “Yahudi dinine bağlıyız. Bu bağlılığımız Yahudi dinini bütün dinler arasında en iyisi olarak seçtiğimizden dolayı değil; bu din bize ait olduğu, sahip olduğumuz tek din olduğu ve bir toplum olarak kolektif kişiliğimizin ayrılmaz bir parçası olduğu için bağlıyız. ...Yahudi dini Yahudi toplumundan ve onun manevi mirasından ayrı bir anlama sahip olamaz. Bu yüzden Yahudi dini ile Yahudiliği sanki birbirlerinin eş anlamlı terimleriymiş gibi ifade etmemeliyiz. Yahudilik Yahudi medeniyetinin tümünü kasteder. Yahudi dini ise Yahudi toplumunun kendi medeniyet değerlerini değerlendirmesi, Tanrı düşüncesini merkeze alan inanç ve pratikleri araştırma, onları uygulamaya koymayı ifade eder” (Kaplan, 1981, s. 47).

Yahudi kültüründeki kurtuluş öğretisi açısından da konuyu değerlendiren Kaplan’a göre din, Yahudiliği bir kurtuluş aracı haline getirmeye çalışan bir unsurdur. Bu hayatı değerli kılan şeyleri keşfetmek ve hayatı anlamlı hale getirmek için insan arayışının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bir beşeri kurumdur (Kaplan, 1960, s. 458). Kaplan’a göre modern dünyada ayrı bir grup olarak hayatta kalmak için Yahudiler kendilerini sadece dini kimlikle özdeşleştirmişlerdir (Caplan, 1998, s. 22). Bütün medeniyetler, dini bir unsur içermekle birlikte, kurtuluş arayışı Yahudilik’te çoğu kültürden daha belirgindir. Böylelikle bireyin dinden tamamen kendini soyutlayarak topluma bağlı kalması başka uluslar için mümkün iken, bu durum kimliğinde her zaman dini bir anlam olan ve hayatta kalmayı bu gerçeğe borçlu olan Yahudi için pek mümkün değildir (Kaplan, 1960, s. 468). Ancak dinin bu konumuna rağmen Yahudiliğin bekası söz konusu olduğunda, medeniyetin tüm unsurlarının önem arz ettiğini ifade etmek gerekmektedir. Yani Yahudi yaşamını korumak için Yahudi dinini korumak yetmez, aynı zamanda bir Yahudi bireyi Yahudi olmayandan ayıran Yahudiliğin farklılıklarını ve benzerliklerini de korumak gerekmektedir (Levy, 1997, s. 684).

2.3. İki Medeniyet İçinde Yahudilerin Yaşamı

Kaplan'ın ortaya koyduğu Yeniden Yapılanmacı yaklaşımın doğal sonuçlarından biri de Yahudiliğin bir medeniyet olarak Amerika başta olmak üzere yeryüzündeki diğer medeniyetlerle uyumlu olması gerekliliğidir. XX. yüzyılda Amerika'da yaşayan Kaplan, modernite karşısında Yahudilerin yaşadığı krize çare olarak “iki medeniyet içinde yaşama teorisini” ileri sürmüştür. Yahudilerin mevcut sorunlarının çözümü için Yahudilerin iki medeniyet içinde yaşamalarını öngören bu teorideki iki medeniyetten bir tanesi Yahudiliktir, diğeri de Yahudilerin içinde yaşadığı ülkelerin modern medeniyetidir. Buna göre “Bir dini medeniyet olan Yahudilik, Yahudilerin zaman içerisinde anavatan Eretz Yisrael’de (İsrail) ve diasporadaki tecrübelerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Birçok tarihsel aşamadan geçmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Yahudilik bir medeniyet olarak bugünkü tarihsel süreçte dünyadaki değişiklere ayak uydurarak gelişebilir. Eretz Yisrael’in dışında, Yahudilik, Yahudi toplumunun yaşamında ikinci medeniyet olarak işlev görmelidir. Yahudilerin içinde yaşadıkları ve vatandaş oldukları ülkenin medeniyeti de birinci medeniyet olarak kabul edilmelidir. Böylece Eretz Yisrael dışında Yahudiler aynı anda iki medeniyet içinde yaşamak durumundadırlar. Eretz Yisrael’in dışında ikinci bir medeniyet olarak Yahudilik yalnızca yerel organik topluluklar, ahlaki temellere dayalı olarak işleyen Yahudi dini ve İsrail’deki Yahudi toplumuyla kurulan sosyal ve kültürel ilişkiler sayesinde gelişebilir” (Kaplan, 1985, s. 241).

İki medeniyet içinde yaşama anlayışına göre, Yahudiler yaşadıkları ülkelerin vatandaşlığını kabul ettiklerinde, o toplumun bir parçası olmayı ve Yahudi olmayan vatandaşlarla aynı sorumlulukları taşımayı kabul ederler. Amaç kültürel, düşünsel ve politik olarak Yahudi olmayan genel yaşamın bir öznesi olmaktır. Bunun toplumsal anlamı ve görünümü şöyle gerçekleşebilir: Yahudiler kamu ilişkilerinde artık kendilerine ait bir yerel dil veya şive ile konuşmazlar, seküler meselelerde Yahudi hukukuna ve kanunlarına tabii değildirler ve artık yalnızca Yahudi okullarında eğitim almazlar. Ancak bu durum, Yahudilerin geçmişleriyle bağlarını koparmaları veya diğer Yahudilerle birlik içinde davranmaktan vazgeçmeleri anlamına gelmemelidir. Yahudiler iki yoldan birini tercih etmek zorunda değildirler. Tam tersine her iki yolu da birlikte yürütebilirler. Yani Yahudiler uygun bir yöntem ile kendilerini hem yaşadıkları ülkelerin medeniyetine ve toplumuna entegre edebilir; hem de geçmişleriyle bağlarını koparmadan kendi Yahudi kimlikleriyle yaşayabilirler (Kaplan, 1981, s. 34). Kushner’in ifade ettiği gibi Kaplan'ın ortaya koyduğu yeniden yapılanma programının

Yahudiliğe en önemli katkılardan biri, modern yaşam şartlarında Yahudilerin nasıl özgürce düşüneceklerinin ve nasıl Yahudi kalabileceklerinin yolunu göstermesidir (Kushner, 2007, s. 102). Kaplan'ın yaptığı Yahudilik tanımı ve yorumu da bu amaca matuftur: “Eğer kendi tarihi yaşam şeklimizi ve komşularımızla paylaşmamız gereken yaşam şeklini birbirleriyle kaynaştıracaksak, inançlarımızı yeniden düşünmeliyiz, kurumlarımızı yeniden düzenlemeliyiz ve kendimizi Yahudi olarak ifade etmenin yeni yollarını geliştirmeliyiz” (Kaplan, 1981, s. 35-36).

Kaplan'ın “iki medeniyet içinde yaşama” teorisinin geleneksel Yahudilikteki “seçilmiş toplum” olma anlayışıyla ilgisi vardır. İki medeniyet içinde yaşamak Yahudi bireyleri diğer toplumdaki bireyler ile eşit konuma getirmektedir. Bundan hareketle Kaplan, Yahudi toplumunun üstünlüğünü esas alan “seçilmişlik inancından” vazgeçmeyi salık vermektedir. Eğer her grup ya da her bir toplum kendi üyeleri için kendini gerçekleştirme imkân ve kabiliyetini sağlarsa, o halde hiçbir grubun ya da topluluğun diğerinden üstün olduğu iddia edilemez. Dolayısıyla Yahudiler de Tanrı tarafından seçilen üstün bir topluluk olduklarını ileri sürmemelidir. Nitekim böyle bir iddia modern demokrasi teorisine de aykırıdır. Çünkü seçilmiş üstün bir birey ya da toplum olmak demokrasinin öngördüğü düzen ile çelişir. Dolayısıyla Yahudiler için iki medeniyet içinde yaşamak bir şartla mümkündür: Yahudiler bir medeniyeti diğer medeniyet ile çatıştırmamalı, onların çelişkilerine yoğunlaşmamalıdır (Rogers, 1985, s. 85). Yahudi toplumu diasporada iki medeniyet içinde yaşamalı ve her ikisine de katılarak iki medeniyetli yaşam şekline uyum sağlamalıdır (Kaplan, 1934, s. 344).

Yahudilerin içinde yaşadığı modern medeniyetten kasıt daha spesifik anlamıyla Amerikan medeniyetidir. Kaplan göre Amerika, Batı medeniyeti ve felsefesinin doruk noktası ve en somut sembolüdür. Onun Yahudilik için medeniyet terimini tercih etmesindeki temel saiklerden biri Amerika medeniyetindeki en yüksek değerleri, Yahudi medeniyetindeki temel değerlerle bağdaştırmaktır. Böylece Yahudi medeniyeti ile Amerikan medeniyetinin genel mefhumları özdeşleşebilir. Başka bir ifadeyle bu terimi, Yahudiliği Amerikan yaşamın entelektüel ve politik beklentilerine uygun olarak dönüştürme tasavvuru kapsamında düşünmek gerekmektedir. Bu bağlamıyla Amerika adeta bir medeniyet konsepti olarak demokrasi anlayışıyla, natüralist felsefesiyle ve pragmatik eğilimiyle Kaplan'ın “bir medeniyet olarak Yahudilik” tasavvuruna ilham olmuştur (Pianko, 2006, s. 40). Kaplan, Amerika'yı büyük bir medeniyet olarak değerlendirmekte ve onu bilhassa demokrasiyle özdeşleştirmektedir. Ona göre Amerika demokrasisi, insanın yaratıcı yaşamının en gerçekçi ve güvenilir yöntemidir (Kaplan, 1985, s. 161). Amerikan medeniyeti, dini yapıları ve etnik

kökenleri korumaya ve barındırmaya uygun bir ortam sunmaktadır. Dolayısıyla Amerikan vatandaşı olan Yahudiler, Amerika'nın kültürel, sosyal ve siyasal yaşamına katılarak Amerika tarihini, kültürünü, kahramanlarını ve ideallerini benimseyebilirler (Kaplan, 1981, s. 34; Caplan, 1998, s. 52). Bu yüzden onun programı Yahudilikle bağıntısından dolayı dini; Amerika ile bağıntısından dolayı da pragmatiktir (Prell, 2006, s. 164).

Bu noktada bir gerçeği daha ifade etmek gerekmektedir. Kaplan'ın Amerika değerlerine ve ideallerine olan bağlılığı onun fikirlerinin tek kaynağının Amerika olduğu gibi bir yanlış sonuca bizi götürmemelidir. Örneğin 1960 ile 1970 yıllarda özellikle Amerika'da güçlenen feminist Yahudi hareketinin de Kaplan'ı ciddi şekilde etkilediği ve bazı konularda itici bir güç olduğu ileri sürülebilir. Bilhassa Tevrat da dâhil olmak üzere Yahudiliğin normlarını oluşturan genel dini otoritelerin sorgulanmasını gündeme getiren Yahudi feministler, cinsiyet eşitliğini savunmuşlardır. Bunun önünde bir tür engel olarak gördükleri geleneksel otoriteyi eleştiren Yahudi feminizmi, hem dinsel boyutta hem de kurumsal ve toplumsal yapıyı, politik aktivizmi, sanat ve edebiyat alanını da kapsayacak şekilde Yahudi yaşamı etkilemiştir. Dolayısıyla Kaplan'ın böyle bir kaynaktan beslendiğini ve hatta feminist hareketten cesaret aldığını ifade edebiliriz (Aksel, 2021, s. 45-150). Bunun yanında Kaplan için Ahad Ha-Am (1856-1927)'in ileri sürdüğü "Manevi-Kültürel Siyonizm" mümbit bir fikir kaynağı olmuştur. Yeryüzünde yaşayan Yahudiler arasında ruhsal bir dirilişi ve manevi birliği sağlayacak "Kültürel Siyonizm" anlayışı milliyetçi temellere dayanmaktadır. Kaplan'a göre Siyonizm Yahudi dinselliğinin bir tür modern yorumu olarak anlaşılabilir. Bu bakımdan onun Amerika karakterli bir siyonist anlayışı benimsediği söylenebilir (Aydın, 2020, s. 67-75; Kaymaz, 2020, s. 47).

Kaplan'ın ortaya koyduğu yeniden yapılanma anlayışının ortaya çıkış gerekçesi, Amerika'da Yahudi yaşamının ve Yahudi toplumun yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu argümanına dayanır. Bu argümana göre Yahudi topluluğun kimliğini koruması, Yahudi yaşamının devam etmesi için Yahudilerin yaşadığı yerin ve zamanın şartlarına ayak uydurması gerekmektedir. Dolayısıyla Kaplan'ın ileri sürdüğü yeniden yapılanma konsepti bu yönüyle Yahudilerin içinde yaşadıkları iki medeniyetli anlayışa dayanır (Wenger, 2006, s. 56). O, Amerikan Yahudilerinin "Yahudilik" ve "Amerika" olmak üzere iki medeniyet içinde yaşadıklarını ileri sürmekte ve bu iki medeniyetin birbiriyle uyumlu olması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Yahudiliğin Amerika toplumu tarafından kabul görmesi ve Yahudilerin varlığını devam ettirmesi buna bağlıdır. Yahudiler kendilerini Amerika ile

bağdaştırmadıkça, var olma mücadelesini kaybedeceklerdir. Onlar, Amerika medeniyetini benimsedikçe ve bu medeniyetin şartlarına ayak uydurdukça ayakta kalacaktır (Kaplan, 1981, s. 96). Kaplan, Amerikan Yahudilerinin bu amaca hizmet ettiği sürece, Amerikan değerlerine uyumlu olabilen geleneği koruyabileceklerine inanmaktadır. Bu itibarla Yahudiliği yeniden ihya etmek için Kaplan'ın sunduğu geniş kapsamlı bir yeniden yapılanma programı, Yahudilerin modernite ile yüzleşmelerinde karşılaştıkları zorluklara en etkili çözümlerler getirdiğini söylemek yanlış olmaz (Diner, 2004, s. 254; Wenger, 2006, s. 56).

Kaplan, Yahudi geleneğine, Amerika felsefesine ve Amerikan Yahudilerinin tecrübelerine oldukça ehemmiyet veren bir entelektüeldir. O, Yahudiliği Amerika'daki Yahudi tecrübesi perspektifinden değerlendirmeye çalışmıştır. Buna binaen yeniden yapılanma tasavvurunu Amerika'nın sosyal, politik, kültürel, ekonomik koşullarına göre ortaya çıkan bir Yahudi yorumu olarak görmek mümkündür. Yeniden Yapılanma Hareketinin üzerinde durduğu sosyolojik sorun ile Amerika Yahudiliğinin yaşadığı temel problematiğin özdeşleştiğini söylemek mümkündür. Her ikisinin de ortak meselesi Yahudi kimliğinin mahiyetidir. Kaplan'ın tüm çabası, Amerika Yahudileri için gerçekten Yahudiliğin ne anlama geldiğini ortaya koymaktır (Liebman, 1970, s. 3-4). Amerikan ferdiyetçiliği ile Yahudiliğin toplumsal kimliği arasında denge kurmaya çalışan Kaplan'a göre, Yahudiler özgün kimlikleriyle hem çoğulcu Amerika toplumuna hem de çok kültürlü Amerika medeniyetine hatırı sayılır bir zenginlik katacaktır (Kaplan, 1981, s. 102). O Yahudiliği, Yahudilerin paylaştığı sosyal ilişkilerin, kültürel özelliklerin ve dini davranışların tamamını kapsayacak şekilde dönüştürmeye çalışmıştır. Bu bağlamda onun her fırsatta medeniyet kelimesini kullanmasının temel sebebinin Yahudilik medeniyeti ile Amerika medeniyeti arasındaki güçlü pariteyi ilişkilendirmek olduğu ileri sürülebilir (Pianko, 2004: 80). Bu kapsamda Yahudiliği yeniden yapılandırma sürecinde, Yahudilerin etnik kimliklerini güçlü bir şekilde öne çıkarmayı gerekli görmektedir. Çünkü Amerika'da Yahudilerin dışlanma ya da tecrit edilme korkusu içinde kalacaklarını anlamıştır. Ona göre bu korku ile başa çıkmanın yolu, onu ortadan kaldırmak ya da onu fırsata dönüştürmektir. Bunun için yeni bir düşünce tarzı oluşturmak gerektiğini vurgulamaktadır (Kaplan, 1960, s. 454).

Yeniden Yapılanma Hareketinin ortaya çıktığı XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Pozitivizm, Marksizm, Pragmatizm gibi felsefi eğilimlerin etkili olmaya başladığını görmekteyiz. Bu eğilimler arasından Kaplan'ın düşünce sistemi büyük ölçüde John Dewey'in (1859-1952) pragmatizmine dayandığı söylenebilir. Dewey, fikirleri, kavramları ve kurumları fonksiyonlarına göre tanımlar. Buna göre bir fikrin gerçek varlığı onun işlevselliği ile

ölçülebilir (Liebman, 1970, s. 51). Kaplan, pragmatik bir bakış açısıyla rasyonalizm ve modernizmin iddia ve güçlüklerine cevap verecek şekilde Yahudiliği yeniden yorumlamanın acil bir ihtiyaç olduğunu ileri sürmüştür. Bu ihtiyaç karşılanmazsa Amerika'daki Yahudilerin geleceğinin karanlık olacağını düşünmektedir (Rudavsky, 1979, s. 349). Ona göre Yahudi toplumunun varlığını ve geleceğini korumak için Amerika değerlerine pragmatik bir tavırla yaklaşılabilir. O, Yahudi bireyin Amerika'yı ve Amerikan değerlerini sevmesinin, aslında kendisini sevmeye anlamına geldiğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre Amerika, Yahudi varlığının gelişimine katkı sunmuş, Yahudilerin kimliklerini korumasında destek sağlamıştır. Bu ülkenin Yahudilere bağışladığı şeylerden dolayı kutsanması gerektiğini belirten Kaplan, Amerika'nın Yahudilere sorunlarını tespit etme ve onları çözmede özgür ortamı sağladığını ifade etmektedir. Prell'in ifadesiyle Kaplan, Amerika medeniyetini ve değerlerini adeta özümsemiş, o değerlere göre kendisini ve Yahudiliği yeniden tanımlamıştır. O, Amerika'yı eleştirel bir akıl, demokratik bir toplum vizyonu ve yenilenmiş Yahudilik kavramlarıyla özdeşleştirmektedir. Bu yüzden de Kaplan için Amerika, değer verdiği fikirlerin yaratıcı kaynağı ve barınağıdır (Prell, 2006, s. 159).

Kaplan, Amerikan yaşam şartlarına göre bir Yahudilik felsefesini oluşturmaya çalışırken odak noktasına Amerika'daki Yahudi toplumunu koymaktadır. Birini Yahudi yapan şey onun Yahudi toplumuyla ne kadar özdeşleştiğidir. Yahudi toplumuna bağlılık temel düşüncedir. Bu ana merkezin etrafında bir sistem inşa etmeye çabalayan Kaplan'ın Yahudilik tanımı, Amerika medeniyetini kucaklayıcı bir nitelik taşımaktadır. O, Amerika medeniyetini yalnızca tasdik etmez; Yahudilerin hem Amerika hem de Yahudi medeniyetine bağlı kalmaları gerektiğine ısrar etmektedir (Liebman, 1970, s. 55). Ona göre din, bir medeniyetin temel değerlerinin canlı, meşru ve ahlaki faaliyetlerinin ifadesi, kısaca bir medeniyetin ruhudur (Kaplan, 1981, s. 45). Böyle bir dini anlayışla Yeniden Yapılanmacılığın asıl çabası, Yahudiliği Amerika'nın modern vaziyetine uyarlamaktır. Bunu yaparak ulaşılmak istenen hedef, dini mucizevi ve doğaüstücü kalıp ve önyargılardan kurtararak dini hayatı modern Yahudi birey için yaşanabilir hale getirmektir (Kaplan, 1967, s. 16). Böyle olduğuna göre, bir Yahudi'nin Amerika medeniyetinin bir parçası olmayı kabul etmemesi için hiçbir sebep yoktur. Doğüstü Tanrı'ya ve Tora'ya inanan geleneksel Yahudiler, yalnızca Yahudi toplumunun bir parçası olarak ve dini ayinlerine bağlı kalarak bu dünyada varlıklarını koruyabilmeyi ve öteki dünyada da bir yer edinmeyi umabilirler. Onlara göre başka bir ulusun kültürüne entegre olma ve o kültür içinde asimile olma, öteki dünya ile ilgili tüm umutların

kaybolması anlamına gelebilir. Dolayısıyla ev sahibi ülkenin değerlerini din olarak kabul etmek doğru değildir. Ancak Yahudiliğin çözülmesi açısından asimilasyona karşı olan Kaplan, Yahudiliğin doğaüstü Tanrı ve mucizevi Tora ile sınırlandırılmasına da karşıdır. Bu noktada Kaplan'ın Amerika kültür ve düşüncesine temel oluşturan Rasyonalist felsefeden etkilendiğini söylemek mümkündür. O, Yahudiliğin yalnızca doğaüstü Tanrı ve Tora'ya dayanarak varlığını koruyamayacağını düşünmektedir. Bu itibarla Yahudi toplumunun kutsal içinde gelişen ve sembolize edilen değerlerin Yahudi medeniyetinin ayakta kalması için ne kadar ehemmiyetli olduğuna işaret etmektedir. Söz konusu değerler, Yahudi dininin ürettiği kutsallardır. Yücelik değeri olan yerler, olaylar, zamanlar, kişiler, metinler ve nesnelere kutsallar arasında sayılabilir. Kutsallar olmadan Yahudiler köklerinden uzaklaşıp sosyal olarak güçsüz ve mutsuz olurlar. Dolayısıyla Amerika'da yaşayan bir Yahudi birey, Yahudi dinindeki Tora, sinagog, şabat günü, İbranice dili, Musa, peygamberler, patrikleri kutsal olarak kabul ettiği gibi Amerikan medeniyetinde önem arz eden George Washington (1722-1799), Abraham Lincoln (1809-1865), Amerika Anayasası, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, Şükran Günü, 4 Temmuz ve diğer ulusal bayramları da kutsal olarak görebilir (Kaplan, 1981, s. 46-47).

Kaplan'a göre Yahudi ve Amerikan medeniyetleri birbirleriyle son derece uyumludurlar ve bu yüzden biri diğerinin en iyi yönlerini alabilir. İki medeniyette yaşama fikri Amerika'ya göç eden insanların etnik ve kültürel kökenlerinden kopmalarını öneren eritme potası (the melting pot) fikrini de bir anlamda geçersiz kılmaktadır. Çünkü bu anlayışla Yahudilerin kendi etnik ve kültürel yapılarını inkâr etmeleri beklenmez. Bunun aksine Yahudiler kendi kimliklerinin tüm unsurlarını kaybetmeden çoğulcu topluma çeşitlilik ve zenginlik katarlar. Bir birey iki medeniyet arasında hiçbir kimlik bunalımı yaşamaksızın aynı anda hem Yahudi hem de Amerikalı olabilir (Alpert, 2005, s. 7635). Kaplan için ideal Amerikan Yahudi'si %50 Yahudi, %50 Amerikalı değil; her birini %100 kabullenmiş olmalıdır. Çünkü o, hem Yahudi hem de Amerikan medeniyetlerinde muteber olan her ne varsa, onları kendi kişiliğinde bir sentez haline getirmelidir (Kaplan, 1956, s. 452). Yahudi birey, bir çıkar meselesi olarak değil, her iki medeniyetin de kendi kişisel kurtuluşu için vazgeçilmez olduğuna inanarak, her iki medeniyette de yaşamalıdır (Caplan, 1998, s. 52). İyi bir Yahudi ve iyi bir Amerikalı olma arasında bir uyumsuzluk yoktur. Bir Yahudi için bir Yahudi ne kadar iyi ise Amerikalı da o kadar iyidir. Modern Yahudilerin geleneksel Yahudiliğin tüm ritüel ve pratiklerine uymaları beklenemez. Çünkü bu ritüeller, çağdaş Amerikalı Yahudi birey için uygun olmayabilirler. Bu bağlamda Yahudiler hem Amerika hem de Yahudi medeniyetinde yaşamayı öğrenmelidirler;

ancak önceliği Amerika medeniyetine vermelidirler (Kaplan, 1960, s. 453; Liebman, 1970, s. 68-70). Ona göre, iki medeniyette uyum içinde yaşama biçimi, ancak Yahudiliğin Amerika şartlarına uyum sağlamasıyla gerçekleşebilir. Amerikan değerleriyle çarpışmadıkça, geleneksel uygulamaların tamamen atılması gerekmez (Diner, 1999: 93). Amerika bütünüyle ve kucaklayıcı yaklaşımıyla dini grupları ve etnik kökenlere müsamaha göstermektedir. Dolayısıyla Yahudi medeniyetinin Amerikan medeniyetiyle uyuşmayacağına dair hiçbir argüman yoktur (Kaplan, 1981, s. 102).

Kaplan'a göre Yahudiler, Yahudi miraslarını Amerikan yaşam tarzıyla maksimum seviyede uyumlu olacak tarzda geliştirmeyi çabalamalıdır. Bu yüzden geleneksel pratikleri yeniden gözden geçirmeyi ve geleneksel inançları yeniden yorumlamayı bir gereklilik olarak görmektedir. Bunun için Kaplan başta olmak üzere Eugene Kohn (1887-1977), Milton Steinberg (1903-1950) ve Ira Eisenstein (1901-2001) gibi hareketin öncüleri, kurumsal bir değişim için yeni dua kitaplarını hazırlama ve ritüel rehberini oluşturma gibi iki temel çabanın içine girmişlerdir. Bazı ritüel değişiklikleri için 1941'de *The New Haggadah for Pesah Seder* ve 1945'de *Sabbath Prayer Book* adlarıyla dua kitaplarını yayınlamaları bu çabanın bir sonucudur. Bu dua kitaplarında geleneğin Tanrı, insan ve dünya hakkındaki temel öğretilerine bağlı kalmakla birlikte modern bilimin kabul ettiği doğrular ve çağın gerçekleri ile çelişen fikir ve inançların saf dışı bırakılmaları gerektiği vurgulanmıştır (Liebman, 1970, s. 14). Yeniden Yapılanma anlayışına göre gelenek ve yeni koşullar arasında çatışmalar ortaya çıktığında, hem Yahudi bilginler hem de normal Yahudiler, sorunları demokratik bir şekilde tartışmalı ve neyin korunacağına ve neyin değişeceğine birlikte karar vermelidirler. Amerika değerleriyle çatışmadıkça geleneksel pratikler sürdürülür; Yahudi hukuku ve geleneği karar alma sürecinin bir parçası olabilir. Mesela Yahudilerin, şabatta araba sürme veya sürmeme kararı vermek için demokratik süreci kullanmaları gerekmektedir (Diner, 1999, s. 94).

Kaplan'ın Yahudi medeniyetini demokratik değerlere uyumlu bir şekilde yeniden yapılandırmaya kalkıştığını söylemek yanlış olmaz. Bu girişimlerinde birçok alanda modern Batı'dan faydalanabileceklerine inanmıştır. Onun inşa etmeye çalıştığı organik Yahudi toplum ideali de Batı'nın çoğulculuk hedefleriyle uyumludur. Bu anlamda Kaplan, Amerika'nın dini merasimlerinde de okunması için dualar oluşturmuştur (Staub, 2005, s. 2256). Onun *The Faith of America* adlı eseri bu duaları kapsamaktadır. Örneğin Şükran Günü ve 4 Temmuz Gününde okunmak üzere özel dualar geliştirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Kaplan'ın Amerikan düşünce sisteminden almak istediği şey onun Amerika medeniyetinin bayramları, mitleri ve

adetleri gibi kutsal olarak adlandırdığı alanla ilgilidir. Yahudi geleneklerini Amerikan yaşamının demokratik kalıplarına dönüştürmek için çabalamıştır (Alpert, 2005, s. 7635). Kaplan'a göre bir ülkede çeşitli dini grupların varlığı, devletin sadece belli bir dini öne çıkarma tehlikesini önler ve devleti bir dinin yıkıcı etkilerden korur. Dini özgürlük ilkesi, bireyin kendi ulusal kültürünü geliştirme ehliyetini ifade eder. Yahudiler, Amerika demokrasisi içinde Yahudi medeniyetini geliştirme hakkını ileri sürerek, devlete bireyin özgürlüğünü savunma sorumluluğunu hatırlatabilirler. Yahudiler kendi kimliklerini ve geçmişlerini koruyacakları bir milliyetçilik anlayışını geliştirebilirler (Caplan, 1998, s. 51). Bu bağlamda Kaplan'ın medeniyet nazariyesi, Yahudiliği Amerika yaşamının entelektüel ve politik beklentileri ve değerleriyle uyumlu hale getirme projesi olarak yorumlanabilir.. Pianko'nun ifadesiyle Kaplan'ın 1934'te yayımlanan baş eserine (Bir Medeniyet olarak Yahudilik) medeniyet kelimesini seçmesi onun ABD'de iki savaş arası dönemi karakterize eden Amerika demokrasisi ve milliyetçiliğinin niteliğine ilişkin politik tartışmalara yaklaşımıyla bağlantılıdır. Bu ilişki Kaplan'ın düşüncesinin iki önemli boyutunu vurgulamaktadır. Bunlardan birincisi Kaplan'ın Yahudiliği yeniden yapılandırma anlayışındaki politik endişelerin ağırlığı, ikincisi de Amerika'nın entelektüel ve politik kabullerini benimsemesine eşlik eden Amerikalılaştırma paradigmasına itirazlardır. Görünürde Kaplan'ın zihninde medeniyet iki karşıt işlevi icra eder. Başlangıçta medeniyet terimiyle Amerika'nın genel fikirleriyle Yahudiliği canlandırmayı amaç edinmiş görünse de eserin basıldığı yıllarda yayılan Amerikan milliyetçiliğinin genel iddialarına ıslah edici unsur olarak Yahudi milliyetçiliğini öne sürmeyi tasarlamış olabilir (Pianko, 2006, s. 40-41).

SONUÇ

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, XX. Yüzyılın başlarından itibaren Amerika'da doğmuş ve gelişmiş bir dini harekettir. Günümüzde Amerika'daki dördüncü Yahudi mezhep olarak kabul edilen bu anlayış bir Yahudi haham ve düşünür olan Mordecai M. Kaplan'ın düşünce ve eylemleriyle vücut bulmuştur. Kaplan'ın hayatı boyunca en büyük endişesi Amerika'da yaşayan Yahudi toplumunun modern Amerikan yaşam tarzı karşısında yok olma tehlikesiyle karşılaşmasıdır. Bu yüzden Yahudiliği Amerika'nın yaşam şartlarına göre yeniden tanımlamaya ve yorumlamaya çalışmıştır. Onun Yahudiliği yeniden tanımlamasının odağında ise medeniyet kavramı vardır. Ona göre Amerika'da yaşayan Yahudilerin modernite karşısında yaşadıkları krizden çıkmalarının yolu Yahudiliği salt bir din olmaktan çıkarıp bir yaşam tarzı olarak kabul ederek, ona daha geniş bir anlam yüklemekten geçer. Kaplan, Yahudiliğin bir yaşam tarzı olarak her dönemde gelişen, değişen ve dönüşen bir medeniyet

olduğunu öne sürmektedir. Yahudiliğin ayakta kalması ve Yahudi toplumunun modern şartlarda varlığını koruması için Yahudi kültürüne ait bütün dinamiklerin Yahudi toplumu tarafından benimsenmesi ve Yahudi toplumsal hayatında yaşatılması gerektiğini ileri sürmektedir. Yahudi toplumu tarafından benimsenmeyen ve onların sosyal yaşamında yer almayan herhangi bir unsur, zaman içinde etkisini kaybetmeye ve yok olmaya mahkûmdur. Bu yüzden Kaplan, medeniyet konseptinin merkezine Tanrı'yı değil, Yahudi bireylerden müteşekkil Yahudi toplumunu koymaktadır. Daha açık bir ifade ile Kaplan'ın "Bir medeniyet olarak Yahudilik" anlayışı insan merkezli bir karaktere sahiptir. Bu yönüyle onun teist bir duruştan ziyade hümanist bir tavır içinde olduğu söylenebilir.

Kaplan, Yahudi geleneğini ve Yahudi mirasını göz ardı etmez; onlara saygı duyar. Ancak geçmişin yaşam şartlarıyla oluşan geleneğin modern dönem için bağlayıcı olmasına karşı çıkmaktadır. Geleneğin içinde günümüze uyarlanabilen faydalı şeyleri almayı, uymayan şeyleri ise atmayı tavsiye eder. Dolayısıyla onun Amerikan pragmatik metoduyla geleneğe yaklaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda yeniden yapılanma programı için bir metot oluşturmaya çalışan Kaplan, pragmatik bir yaklaşımla geçmişten gelen mirası geçmişin ölçüleriyle değil, modern dünyanın şartlarına ve modern Yahudi bireyin ihtiyaçlarına göre yeniden değerlendirmeyi uygun görmektedir. Geleneğin mirasını değiştirip değerlendirmek bir tür tekrar olduğu için gerçekçi ve faydalı bir çözüm metodu değildir. O halde esas olan o mirası günümüz insanının beklenti ve hassasiyetlerini dikkate alarak yeni bir değerlendirmeye tabii tutmaktır. Gelenek ile modernizmin çatışması veya çelişmesi durumunda modern bilimin rehberliğini esas almayı tavsiye etmektedir. Bu bir bakıma Yahudiliği akılla, dini bilim ile uzlaştırma çabası olarak görülebilir. Bu yönüyle onun modernist, akılcı ve realist olduğunu söylemek mümkündür. Bu itibarla Kaplan'ın Yeniden Yapılanma anlayışının modern akıl ve hayatın gerçeklerine göre şekillendiğini ifade edebiliriz.

Kaplan'ın Yahudiliği sadece din konseptiyle sınırlamayıp dininin de içinde olduğu medeniyet olarak tasavvur etmesindeki nihai hedef, başta Amerika olmak üzere modern dünyadaki Yahudilerin varlığını korumaktır. Ona göre Yahudi toplumunun fizyolojik veya biyolojik varlığı değil; ruhsal varlığı tehdit ve tehlike altındadır. Bu tehdit ve tehlikeyi bertaraf etmek için Kaplan'ın çözüm önerisi aslında basit bir formüle dayanır: Eğer Yahudilik bir medeniyet olarak kabul edilirse, Yahudiler Yahudi kültürünün ve Yahudi yaşamının her yönünü benimseyebilirler. Yahudilik böylece Yahudi sosyal yaşamı içinde Yahudi toplumu tarafından yaşanılan ve paylaşılan bir yaşam tarzına dönüşürse toplumda "Yahudilik" idraki oluşur.

Böyle bir anlayış ile hareket eden Yahudi bireyler kendi medeniyetleri ile diğer medeniyetler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların farkına varırlar. Bu farkındalığa ulaşan Yahudilerde Yahudilik bilinci gelişir. Kendisini Yahudi olarak hissetme duygusu toplumun geneline yayılıp kolektif bir bilince dönüşürse, Yahudi toplumu hayatta kalabilir. Bu bilincin oluşması ve gelişmesinde en önemli unsur dindir. Özellikle sosyal yaşamda dine dayalı ortaya çıkan “kutsallar” vasıtasıyla Yahudi toplumu canlı ve diri kalabilir. Bu yüzden din, Yahudi medeniyetinin özü ve ruhudur. Dinin bir lokomotif güç olmasıyla Yahudilik bilincini kazanan bireylerin Amerika başta olmak üzere diğer medeniyetlere ait değerleri benimsemelerinde herhangi bir beis yoktur. Böylelikle bir medeniyet olarak Yahudilik, Amerika medeniyeti ile uzlaştırılabilir. Kaplan'ın zihninde hem Yahudi kültürünü özümsemiş hem de Amerika medeniyetine ait değerleri benimsemiş bir Yahudi prototipi ideali vardır. Onun Yahudiler için geliştirdiği Yeniden Yapılanmacı eğilimin en büyük amacı natüralist, rasyonalist ve pragmatik felsefenin temel ilkelerine dayanarak bu idealin gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu yüzden Yeniden Yapılanmacı Hareketi, Yahudiliğin Amerikan yorumu olarak görmenin isabetli bir değerlendirme olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Aksel, H. S. (2021). Feminist perspektiften yahudilik: Bir yeniden inşa girişimi. *Hitit ilahiyat dergisi*, 20(1), 139-166.
- Alper, M. (1954). *Reconstruction and jewish education: The implications of reconstructionism for jewish education in the united states*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Columbia University.
- Alpert, R. T., & Staub, J. J. (1988). *Exploring judaism: A reconstructionist approach*. The Reconstructionist Pres.
- Alpert, R. T. (2005). Reconstructionist judaism. içinde *Encyclopedia of Religion* (Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Vol. 11, 7635-7640). Thomson Gale Press.
- Aydın, İ. E. (2020). *Mordecai menahem kaplan ve yahudilikte yeniden yapılanma hareketi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batnitzky, L. (2006). Mordecai kaplan as hermeneut: history, memory, and his god-idea. *Jewish social studies: history, culture, society*, 12(2), 88-98.
- Breslauer, S. D. (1994). *Mordecai kaplan's thought in a postmodern age*. Scholars Press.
- Caplan, E. (1998). *Reconstructionist prayer within the context of contemporary north american jewish life*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Montreal McGill University Department of Jewish Studies.
- Cohen, J., Scult, M., & Jospe, R. (2007). Kaplan mordecai menahem. içinde *Encyclopedia Judaica* (Second Edition, Vol. 11, 776-779) Jerusalem Keter Publishing.

- Cohn-Sherbok, D. (1996). *Modern judaism*. MacMillan Press Ltd.
- Cohn-Sherbok, D. (2005). *Judaism (history, belief, and practice)*. Roudledge Press.
- Diner, H. R. (1999). *Jews in america*. Oxford University Press.
- Diner, H. R. (2004). *The jews of the united states (1654 to 2000)*. California University Press.
- Goldsmith, E. S. (1985). Mordecai m. kaplan: his interpretation of judaism, içinde Emanuel S. Goldsmith and Mel Scult (Ed.) *Dynamic Judaism The Essential Writings of Mordecai M. Kaplan* (15-30). The Reconstructionist Press.
- Gurock, J. S. & Schaster, J. J. (1997). *A modern heretic and a traditional community: mordecai m. kaplan, orthodoxy, and amerikan judaism*. Columbia University Press.
- Kaplan, M. M. (1934). *Judaism as a civilization: toward a reconstruction of american-jewish life*. The Macmillan Company.
- Kaplan, M. M. (1956). *Questions jews ask:reconstructionist answers*. Reconstructionist Press.
- Kaplan, M. M. (1960). *The greater judaism in the making*. The Reconstructionist Press.
- Kaplan, M. M. (1967). *Judaism without supernaturalism*. The Reconstructionist Press.
- Kaplan, M. M. (1970). *The Religion of ethical nationhood*. The Macmillan Company.
- Kaplan, M. M. (1981). *The future of the american jew*, The Reconstructionist Press.
- Kaplan, M. M. (1985). *Dynamic judaism, the essential writings of mordecai m. Kaplan*. Edited by E. S. Goldsmith & M. Scult. The Reconstructionist Press.
- Kaplan, M. M.(1994). *The meaning of god in modern jewish religion*. Wayne UniversityPress.
- Kaplan, M. M. (2001). *Communings of the spirit I, The journals of mordecai m. kaplan volume I 1913-1934*. Ed. by Mel Scult. Wayne University Press.
- Kaplan, M. M. (2016). *Communings of the spirit II, the journals of mordecai m. kaplan volume II 1954-1941*. Ed. by Mel Scult. Wayne University Press.
- Kaymaz, Yunus. (2020). Yeniden yorumlanan medeniyet: mordecai m. kaplan ve yahudilik. *Sakarya üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi*, 22(41), 29-56.
- Kitab-ı mukaddes*. (2013). İstanbul Yeni Yaşam Yayınları.
- Kushner, H. (2007). On the legacy of mordecai kaplan. içinde Ed. by Edward Feinstein. *Jews and Judaism in the 21st Century* (99-105). Jewish Lights Publishing.
- Lazerwitz, B., Winter, J. A., Dashefsky, A., & Tabory, E. (1998). *Jewish choices*. State University of New York Press.
- Levy, Z. (1997). Jewish nationalism. İçinde Ed. by D. H. Frank & O. Leaman, *History of Jewish Philosophy* (675-688). Roudledge Publishing.
- Libowitz, R. (1983). *Mordecai m. kaplan and the development of reconstructionism*. The Edwin Mellen Press.

- Liebman, C. S. (1970). Reconstructionism in american jewish life. *American Jewish Year Book*, 3-99.
- Liebman, C. S. (2001). *The ambivalent american jew*. Varda Books.
- Magid, S. (2000). The spinozistic spirit in mordecai kaplan's revaluation of judaism. *Modern Judaism*, 20 (2), 159-180.
- Miracle Dictionary*. (2004). mira publishing.
- Moore, D. D. (2006). Judaism as a gendered civilization: the legacy of mordecai kaplan's magnum opus. *Jewish Social Studies: History, Culture, Society*, 12 (2), 172-186.
- Pianko, N. (2004). *Diaspora jewish nationalism and identity in america, 1914-1967*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yale University The Faculty of the Graduate School.
- Pianko, N. (2006). Reconstructing judaism, reconstructing america: the sources and functions of mordecai kaplan's civilization. *Jewish Social Studies: History, Culture, Society*, 12(2), 39-55.
- Prell, R. E. (2006). America, mordecai kaplan, and the postwar jewish youth revolt. *Jewish Social Studies: History, Culture, Society*, 12(2), 158-171.
- Rogers, D. J. (1985). *The american empirical movement in theology*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Northwestern University Field of History of Literature and Religions.
- Rudavsky, D. (1979). *Modern jewish religious movements*. Behrman House Press.
- Scult, M. (1994). *Judaism faces the twentieth century: a biography of mordecai m. kaplan*. Wayne University Press.
- Scult, M.(2001). Mordecai M. Kaplan: His Life, içinde Ed. by M. Scult *Communings of the Spirit I, The Journals of Mordecai M. Kaplan Volume I 1913-1934 (45-55)*. Wayne University Press.
- Sommer, B. D. (2006). Functional interpretation and biblical theology: reflectionson judaism as a civilization in relation to scriptural hermeneutics, *Jewish Social Studies: History, Culture, Society* 12(2), 143-157.
- Staub, J. J. (2005). Reconstructionist judaism. içinde *The Encyclopaedia of Judaism* (Second Edition, ed. Jacob Neusner, Alan J.Avery-Peck & William Scott Green, Vol. IV, (2247-2260). Brill Press.
- Waxman, D. (2010). *Ethnicity and faith in american judaism: reconstructionism as ideology and institution, 1935-1959*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Temple University.
- Weingberger, T. (1990). *The art of the religious life: strategies for sustaining religious commitment*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Emorty University the Faculty of the Graduate School Theological Studies.
- Wenger, B. S. (2006). Making american civilization jewish: mordecai kaplan's civil religion. *Jewish Social Studies: History, Culture, Society*, 12(2), 56-63.